



čtenář

MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

9

2020

ročník 72

Cena 40 Kč

TŘICÁTÉ VÝROČÍ OBNOVENÍ SKIP

- Rozhovor s Romanem Giebischem, předsedou SKIP
- Vyznání pamětníků i následovníků
- Ještě trocha vzpomínání

KNIHOVNY V NOVÉM

- Městská knihovna Soběslav – Hradní knihovna
- Makerspace – dílny v knihovnách

Rozhovor s Vítem Richterem,
novým generálním ředitelem NK ČR
K počátkům knihovnictví v Olouci
Týden knihoven s Wikipedií 2020
Bibliobus Knihovny města Plzně
Národní digitální knihovna a jak se zapojit



Snaha o nápravu katastrofy s. 314–315
 ← Uvedení do funkce nového generálního ředitele Národní knihovny ČR Víta Richtera ministrem kultury Lubomírem Zorálkem

Foto: Eva Hoříková – Národní knihovna ČR



O Bibliobusu Knihovny města Plzně s. 316–318
 ↑ Minulost bibliobusů Knihovny města Plzně z let 1953–1958...

← ...a jejich současnost

Foto: archiv Knihovny města Plzně



↑ Panel z výstavy Komenský v komiksu na téma Obraz světa
 Obr.: text Klára Smolíková, kresby Lukáš Fibrich



Náprava škol a Zlatý Amos

s. 329–331

↑ Doprovodný program na výstavě s lektorem

Foto: archiv Kláry Smolíkové

K počátkům veřejného knihovnictví v Olomouci
 s. 322–324

Marie Pospíšilová →

Foto: archiv rodiny Pospíšilových



Dílny v knihovnách – pojďme to propojit s. 336–338

Dílny a makerspace v knihovnách byly jedním z témat konference **Sociální inovace v knihovnách**, která proběhla ve dnech 4.–6. 2. 2020 v prostorách Czechitas v Brně →

Foto: archiv KISK FF MU



Téma – Třicáté výročí obnovení SKIP

- 303 SKIP – každodenní součást mého života (rozhovor s Romanem Giebischem, předsedou SKIP) | Jaroslav Císař
- 305 Slovo pamětníků (i následovníků) | Naděžda Čížková, Marie Čadková
- 306 Když slyším SKIP, hned je mi líp! | Zlata Houšková
- 307 Co pro mě znamená SKIP | Linda Jansová
- 307 Být součástí velkých věcí | Helena Hubatková Selucká
- 308 Ještě trocha vzpomínání | Pavla Vlková

Vydávání knih v ČR

- 310 Bilance vydávání knih v ČR v roce 2019 (2. část) | Jaroslav Císař

Knihovny v malých obcích

- 313 Obecní knihovna Těšany | Martin Fiury

Rozhovor s PhDr. Vítem Richterem, novým generálním ředitelem NK ČR

- 314 Snaha o nápravu katastrofy | Jaroslav Císař

- 316 Knihovna ve veřejném prostoru O Bibliobusu Knihovny města Plzně | Helena Šlesingerová

- 319 Prosazování zájmů knihoven Library advocacy 4: Hodnoty jako základ efektivní komunikace | Marika Hrubá

Z historie

- 322 K počátkům veřejného knihovnictví v Olomouci | Ivana Chudobová

Využití nových technologií

- 325 Národní digitální knihovna – jak se mohou zapojit knihovny a jejich uživatelé | Vít Richter

- 327 Týden knihoven s Wikipedií 2020 | Lucie Jonáčková

- 329 Inspirace – Putování ve šlépějích Jana Amose Komenského 2

Náprava škol a Zlatý Amos | Klára Smolíková ve spolupráci s Richardem F. Vlasákem

Knihovny v novém

- 332 Hradní knihovna | Anděla Poslušná

- 336 Dílny v knihovnách – pojďme to propojit | Eliška Bartošová

- 339 Ze světa | Roman Giebisch

- 340 Literární výročí Říjen | Milan Valden

Popiska k titulní straně obálky:

Vstupní brána do Městské knihovny Soběslav

Foto: archiv města Soběslav

CONTENTS

- Topic – The thirtieth anniversary of SKIP's revival
- 303 SKIP – an everyday part of my life (interview with Roman Giebisch, SKIP Chairman) | Jaroslav Císař
- 305 Contemporary witnesses (and their successors) speak out | Naděžda Čížková, Marie Čadková
- 306 When I hear SKIP I feel better straight away! | Zlata Houšková
- 307 What SKIP means to me | Linda Jansová
- 307 Being part of great things | Helena Hubatková Selucká
- 308 A bit more reminiscing | Pavla Vlková
- Publishing books in the Czech Republic
- 310 Balancing the books published in the Czech Republic in 2019 (Part 2) | Jaroslav Císař
- Libraries in small municipalities
- 313 Municipal library Těšany | Martin Fiury
- 314 Interview with Vít Richter, the new Czech National Library General Director Efforts to rectify a disaster | Jaroslav Císař
- The library in public space
- 316 The Plzeň Municipal Library Bibliobus | Helena Šlesingerová
- Promoting the interests of libraries
- 319 Library advocacy 4: Values as the basis for effective communication | Marika Hrubá
- From history
- 322 The origins of public librarianship in Olomouc | Ivana Chudobová
- Using new technologies
- 325 The National Digital Library – how libraries and their users can connect | Vít Richter
- 327 Libraries Week with Wikipedia 2020 | Lucie Jonáčková
- Inspiration – Wanderings in the footsteps of John Amos Comenius 2
- 329 Improvement of schools and Golden Amos | Klára Smolíková in collaboration with Richard F. Vlasák
- Libraries anew
- 332 Castle library | Anděla Poslušná
- 336 Workshops in libraries – let's go link up | Eliška Bartošová
- 339 From the World | Roman Giebisch
- 340 Literary anniversaries October | Milan Valden

INHALT

- Thema – das dreißigste Jubiläum der SKIP Ernährung
- 303 SKIP – ein täglicher Bestandteil meines Lebens (ein Gespräch mit Roman Giebisch, dem SKIP Vorsitzenden) | Jaroslav Císař
- 305 Wort der Zeitzeugen (auch der Nachfolger) | Naděžda Čížková, Marie Čadková
- 306 Wenn ich SKIP höre, fühle ich mich gleich besser! | Zlata Houšková
- 307 Was bedeutet SKIP für mich | Linda Jansová
- 307 Ein Bestandteil von großen Sachen sein | Helena Hubatková Selucká
- 308 Ein bisschen Erinnerungen | Pavla Vlková
- Buchherausgabe in der Tschechischen Republik
- 310 Eine Buchherausgabebilanz für die Tschechische Republik und im Jahr 2019 (Teil 2) | Jaroslav Císař
- Bibliotheken in kleinen Dörfern
- 313 Die Gemeindebibliothek Těšany | Martin Fiury
- Gespräch mit PhDr. Vít Richter, dem neuen Generaldirektor der National Bibliothek
- 314 Eine Bemühung um die Katastrophe Besserung | Jaroslav Císař
- Bibliothek im öffentlichen Raum
- 316 Über ein Bibliobus der Bibliothek in Pilsen | Helena Šlesingerová
- Durchsetzung der Bibliotheksinteresse
- 319 Library advocacy 4: Werte als der Grund der effektiven Kommunikation | Marika Hrubá
- 322 Aus Historie Zu den Anfängen der öffentlichen Bibliothekslehre in Olomouc | Ivana Chudobová
- Benutzung der neuen Technologien
- 325 Die Nationale Digitale Bibliothek – wie können sich Bibliotheken und ihre Benutzer einfügen | Vít Richter
- 327 Die Bibliothekswoche mit Wikipedia 2020 | Lucie Jonáčková
- Inspiration – Wandern in den Fußstapfen von J.A. Komenský 2
- 329 Schulen Besserung und Goldener Amos | Klára Smolíková in der Mitarbeit mit Richard F. Vlasák
- Bibliotheken in neuem Mantel
- 332 Burgenbibliothek | Anděla Poslušná
- 336 Workshops in Bibliotheken – wir können es verbinden | Eliška Bartošová
- 339 Aus der Welt | Roman Giebisch
- 340 Literarische Jahrestage Oktober | Milan Valden

OD REDAKČNÍHO STOLU

Mnohé je jinak

Milé čtenářky, milí čtenáři, výstižnější titulek pro zářijový editorial mne nenapadl, protože bohužel stále jednoznačně platí, že než se číslo *Čtenáře* s číslem sejde, je mnohé jinak, a to ještě nelze vyloučit, že i to, co už je jinak, nemůže být zase změněno. Samozřejmě to nelze srovnávat, jak proběhlo médií, s léčitelstvími schopnostmi našeho ministra zdravotnictví, který dokázal ze dne na den zázračně uzdravit asi třetinu nakažených koronavirem, ale... Ze člena naší redakční rady Víta Richtera se zatím stal generální ředitel Národní knihovny ČR. A byť je jeho funkční mandát omezený, ale i to se může změnit, úkolů před ním stojí nemálo. Už druhý den ve funkci jsem ho mohl vyzpovídat, a tak si o jeho zásadních záměrech a úkolech můžete v čísle přečíst.

Byť se ještě úplně nevyjasnilo, kdy přesně dojde v prostorách Městské knihovny v Praze na Mariánském náměstí ke slavnostnímu shromáždění ke 30. výročí obnovy SKIP, po několika odkladech (již od května) toto téma skromně otevírá zářijové číslo, a to rozhovorem s předsedou profesní organizace Romanem Giebischem, několika reflexemi pamětníků i následovníků a představením některých iniciátorů, kteří už nejsou mezi námi... Naléhavě totiž čekají témata další. Rád v daném případě prozrazuji, že se jedná o bezbariérové knihovny a také o zhodnocení situace v jednotlivých krajích, jak pandemie koronaviru ovlivnila činnost jejich knihoven a jaké důsledky to přinese pro jejich fungování v budoucnosti.

Ještě chci upozornit na texty rubriky Knihovny v novém, a to o unikátní vestavbě Městské knihovny Soběslav do pustoucího prostoru místního hradu – mimochoodem podle poslední vůle Petra Voka z roku 1604 tam měla být zřízena rožmberská knihovna! – a o inovacích sociálních služeb, které se po vzoru zahraničí stále více zabydlují i v našich knihovnách, byť mnohdy pod různými názvy: dílny, kreativní hnízda, makerspace... Výzva k zapojení knihoven do tvorby Wikipedie nejen během letošního *Týdne knihoven* mi připadá stejně důležitá jako stálá platnost myšlenek J. A. Komenského o výchově a vzdělávání i pro dnešek.

Ještě v dubnu platilo, že se letos neuskuteční knižní přehlídka Svět knihy Plzeň. V červenci tomu ale bylo jinak. Jak mi sdělili organizátoři, proběhne ve dnech 25.–26. 9. 2020, pokud se ovšem situace opět nezmění... Jisté je, že letošní ročník pravidelného květnového Světa knihy Praha se opravdu konat nebude. Je přesunut na příští rok, ovšem na netradiční dubnový termín 22.–25. 4. 2021.

V čase, jak doufám, pokoronavirovém (nebo naopak před jeho druhou vlnou?) vás zdraví

JAROSLAV CÍSAŘ

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace Středočeského kraje, ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
ISSN 0011-2321 (Print) ISSN 1805-4064 (Online)
Šéfredaktor: PhDr. Jaroslav Císař
Redaktorka: PhDr. Pavla Vlková
Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková

Sídlo redakce (příjem inzerce a objednávký na předplatné):

Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace, Gen. Klapálka 1641, 272 01 Kladno
tel.: 312 813 154
e-mail: ctenar@svkkl.cz (Jaroslav Císař)
e-mail: ctenar.vlkova@svkkl.cz (Pavla Vlková)

Redakční rada: PhDr. Radek Liška (předseda), Mgr. Lenka Dostálová, Mgr. Svatomíra Fojtová, Mgr. Zlata Houšková, Mgr. Veronika Hyblerová Trachtová, Mgr. Martina Košanová, Mgr. Lucie Macháčková, Mgr. Petra Miturová, PhDr. Vít Richter, PhDr. Klára Rösslerová, Ph.D., PhDr. Renáta Salátová

Tisk: Calamarus, s. r. o., Pod Táborem 54/10, 199 00 Praha 9

Distribuce:

Rozesílání časopisu zajišťuje SEND Předplatné, spol. s r. o., Ve Žlíbku 1800/77, hala A3, 193 00 Praha 9 - Horní Počernice, tel.: 602 514 779, e-mail: martina@send.cz
Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a. s. - drobný prodej; MONITOR CZ, s. r. o.; SUWECO CZ, spol. s r. o.
Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím poštovní přepravy Praha čj. 1371/1994 ze dne 20. 6. 1994.
Podávání novinových zásilek bylo povoleno Českou poštou s. p. OZSeč Ústí nad Labem dne 21. 1. 1998. j. zn. P-327/98.
Cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 460 Kč (dvojčíslo 60 Kč).

Předplatné pro Slovensko: Heršlová Dana, L. K. Permanent, spol. s r. o., pošt. schránka 4, 834 14 Bratislava 34, tel.: 00421-02 49 111 203, e-mail: herslova@lkpermanent.sk
Cena jednoho čísla 2 €, roční předplatné 22,67 € (dvojčíslo 2,67 €)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR Knihovna 21. století. Vydavatel si vyhrazuje právo zveřejnit publikované materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 7. 9. 2020.

Číslo vyšlo 14. 9. 2020.

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

SKIP – každodenní součást mého života

Roman Giebisch byl loni v červnu zvolen předsedou Svazu knihovníků a informačních pracovníků ČR (SKIP) již na druhé období (2019–2022). Vzhledem ke svému věku není přímým pamětníkem obnovy této profesní organizace, ale zase představuje její současnou dynamickou podobu. Bez této štafety by nikdy nemohlo dojít k posunu vpřed v žádném oboru ani oblasti života společnosti.

JAK HODNOTÍŠ ČINNOST SKIP PO JEHO OBNOVENÍ V ROCE 1990 A SVŮJ VZTAH K TĚTO ORGANIZACI?

Těžko mohu hodnotit činnost SKIP před rokem 2000, kdy já sám jsem se stal členem na výzvu bývalé ředitelky Vědecké knihovny v Olomouci Marie Nádvořnickové. Přišla za mnou, abych tuto knihovnu zastupoval v profesní organizaci SKIP. Stal jsem se pak členem regionální organizace Moravskoslezského a Olomouckého kraje a moc rád na to vzpomínám, protože tam byly a dodnes jsou vynikající kolegyně a členky téhle profesní organizace, které mi hodně v začátcích pomohly. Od roku 2001 začaly vznikat nové kraje a olomoucká knihovna se stala nově krajskou knihovnou, ale metodika byla v Ostravě. Tam jsme se jezdili vše učit a hodně mi v této spolupráci pomáhaly i kontakty v našem spolku. Když jsem se zúčastnil valné hromady v Plzni, kde jsem se poprvé seznámil s významnými představiteli SKIP, byl zde právě zvolen jeho předsedou Vít Richter. Do roku 2008 jsem byl tajemníkem regionálního výboru Moravskoslezského a Olomouckého kraje a od roku 2009 jsem se stal výkonným tajemníkem výkonného výboru SKIP. Zároveň jsem začal pracovat v Národní knihovně ČR v Praze v Knihovnickém institutu. Od té doby je Svaz každodenní součástí mého života. Podařilo se nám pokračovat v již nastartovaných projektech – např. letos slavíme už 20. ročník *Noci s Andersenem* – a mnoho aktivit a projektů jsme založili. Uskutečnilo se již třeba dvacet ročníků soutěže *Biblioweb*, loni proběhl již desátý ročník *Března měsíce čtenářů* a také desátý ročník *Čtenáře roku*, v příštím roce oslavíme čtvrtstoletí *Týdne knihoven* apod.

CO SKIP V SOUČASNOSTI ZNAMENÁ PRO ČESKÉ KNIHOVNICTVÍ?

SKIP dlouhodobě podporuje vzdělávací, kulturní a komunitní aktivity knihoven. Snaží se rozvíjet čtenářskou, informační, mediální a digitální gramotnost. Motivuje knihovny a jejich zřizovatele ke zlepšení role knihoven ve společnosti a zvýšení prestiže knihovnického povolání. Prosazuje



Předání daru knihobudky řediteli MĚK Písek Romanu Dubovi při získání ceny Městská knihovna roku

zájmy knihoven a knihovníků na všech úrovních a podporuje vzájemnou spolupráci a sdílení výsledků dobré praxe. Velmi důležitá je spolupráce s Ministerstvem kultury, s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvem práce a sociálních věcí, Ministerstvem vnitra, Ministerstvem pro místní rozvoj ve všech oblastech společného zájmu. Dále spolupracujeme s Asociací krajů ČR, Svazem měst a obcí ČR, Sdružením místních samospráv, Národní sítí zdravých měst a dalšími partnery. Rozvíjíme spolupráci se Spolkem pro obnovu venkova ČR a podílíme se na soutěži Vesnice roku. Trvale usilujeme o společný postup a kooperaci s knihovnami i všemi jejich sdruženími: Sdružením knihoven ČR, Asociací knihoven vysokých škol, Knihovnickou komisí Asociace muzeí a galerií (AMG), Českou národní skupinou Mezinárodního sdružení hudebních knihoven, archivů a dokumentačních středisek (IAML), Českou sekci Mezinárodního sdružení pro dětskou knihu (IBBY), sdružením Magnesia Litera aj. Podporujeme rovněž spolupráci s vydavateli, knihkupci, autory a kolektivními správci autorských práv. Participujeme na vyjednávání hromadných smluv na poskytování služeb knihoven v digitálním prostředí.



Zahájení valné hromady SKIP 2019 v Obecním domě v Praze

JAKÝ JE PŘÍNOS MEZINÁRODNÍCH KONTAKTŮ SKIP PRO KNIHOVNY V ČR?

Iniciujeme a všestranně podporujeme mezinárodní spolupráci knihoven, aktivně působíme v mezinárodních profesních organizacích (zejména IFLA a EBLIDA), zapojujeme se do evropských projektů, zprostředkováváme a využíváme zkušenosti knihoven členských zemí Evropské unie, zasazujeme se o aplikaci efektivních mezinárodních programů do činnosti knihoven v ČR, rozšiřujeme spolupráci s profesními spolky a organizacemi v zahraničí.

CO SE SKIP ZA POSLEDNÍCH 30 LET NEJVÍCE PODAŘILO A NAOPAK, KDE VIDÍŠ NEJVĚTŠÍ SLABINY FUNGOVÁNÍ TĚTO PROFESNÍ ORGANIZACE?

Velkou radost mám pochopitelně ze smysluplných projektů, které přinášejí knihovnám a jejich uživatelům radost, jako jsou *Noc s Andersenem*, *Knížka pro prvňáčka*, *S knížkou do života*, *Březen měsíc čtenářů*, *Týden knihoven*, *Den pro dětskou knihu* a další. Ale to jsou jen větší celostátní projekty. Neméně důležité jsou projekty regionální i lokální, které podporuje SKIP ve svých regionálních organizacích a odborných sekcích a klubech. Daří se nám sice rozšiřovat členskou základnu v rámci institucionálních členů, ale horší je to s individuálními členy, které musíme více motivovat k aktivnímu zapojení do spolkových akcí a projektů. Moc se nám zatím nedaří poskytovat výhody a benefity pro aktivní individuální členy SKIP, ale to v současnosti není problém pouze našeho oborového spolku. Většina profesních spolků v současné době postupně přechází na zapojení a zaplacení profesionálních pracovníků, kteří se mohou plně věnovat rozvoji spolkových aktivit.

JAK TO VYPADÁ S JIŽ AVIZOVANÝMI CHYSTANÝMI ZMĚNAMI V NĚKTERÝCH AKTIVITÁCH SKIP?

Soutěž *Biblioweb* se letos neuskuteční, *Knihovnická dílna* je posunuta na podzimní termín a pravidla soutěže *Knihovna roku* jsou trochu jiná, protože pro letošní rok byla zrušena soutěž *Vesnice roku*, které je právě *Knihovna roku* součástí. Kandidáty za jednotlivé kraje vyberou dvoučlenné komise ve složení krajský metodik spolu se členem krajské komise *Vesnice roku*. Nominace s obvyklým zdůvodněním se zasílaly do konce června. Celostátní komise pak zaslala do 5. srpna souhrnnou nominaci za všechny kraje na Ministerstvo kultury.

Děkuji za rozhovor a přeji další úspěchy, které povedou k rozvoji SKIP a upevní jeho místo mezi dalšími profesními spolky.

JAROSLAV CÍSAŘ | ctenar@svkkl.cz

Foto: archiv SKIP

Slovo pamětníků (i následovníků)

Po prvním náporu epidemie koronaviru se v mém slovníku zahnízdila charakteristika „všechno je jinak“. Přestože jsme s přípravou tématu třicátého výročí obnovení SKIP začali se značným předstihem, svou roli sehrálo i letní období. Byť je připravená anketa i vyjádření pamětníků a následovníků skromnější, než jsme očekávali, získané reakce na dvě otázky:

1. Co pro vás osobně a pro oblast knihovnictví představovalo obnovení profesní organizace SKIP před 30 lety?
 2. V čem se vaše představy naplnily a v čem naopak nedošlo k jejich dostatečnému uspokojení?
- mají obecnou platnost.

NADĚŽDA ČÍŽKOVÁ | cizkova@kjd.pb.cz (KNIHOVNA JANA DRDY PŘÍBRAM)

ad 1) Obnovení SKIP bylo podle mého soudu jednoznačně pozitivním aktem. V bouřlivé době všech změn ve společnosti, v euforii nově nabyté svobody byl SKIP jedinou platformou, na které se daly řešit otázky knihoven od teorie oboru až po každodenní praxi. Připomenu jen rušení mnohých okresních knihoven, kdy se knihovníci neměli o čem opřít, zejména v právní oblasti. SKIP byl organizací, která umožňovala výměnu zkušeností a znalostí mezi knihovnami různých typů. Zároveň umožnil seznámit se s kolegy z jiných knihoven napříč republikou. Umožnil knihovnickům podílet se na tvorbě nových zákonů, nejen toho zásadního o knihovnách, ale i dalších, např. z pracovní-právní oblasti. Po pádu střediskového systému v mnohých okresech nám prostřednictvím regionálních organizací umožnil metodickou práci s nejmenšími knihovnami, zachování kontaktů s nimi a vzdělávání knihovníků. Bylo to pro zachování sítě nezbytné, zejména s ohledem na takřka revoluční změny v technologii knihovnické práce v souvislosti s používáním počítačů.

Pro mě osobně byl právě SKIP velkou příležitostí a výzvou. Mohla jsem se podílet na vývoji nového knihovnictví. Seznámila jsem se s řadou úžasných osobností a získala nové přátele, se kterými nás pojí láska k práci, kterou – většinou celý život – děláme. Podívala jsem se do míst, kam bych se bez SKIP a těchto úžasných lidí nikdy nedostala. SKIP zůstane i nyní, kdy se chystám ukončit pracovní působení v knihovnictví, stále mou srdeční záležitostí.

ad 2) Na počátku jsem neměla o SKIP žádné představy. Teprve postupem vývoje jsem nacházela tolik možností, že jsem ani nedokázala všechny uchopit. Myslím, že ve SKIP jsme zvolili do jeho vedení většinou lidi, kteří ochotně a obětavě pracovali pro společnou věc a měli vynikající výsledky. Samozřejmě mě někteří též zklamali, ale to je v životě běžné. Zklamáním pro mě byl např. postoj SDRUK ke SKIP. Snad všichni, kdo SDRUK reprezentovali, byli zároveň členy SKIP, tak proč ta až odtažitost, nadřazenost a neochota ke spolupráci?

MARIE ČADKOVÁ | cadkovam@mlp.cz (MĚSTSKÁ KNIHOVNA V PRAZE)

ad 1)

- Možnost setkávání a spolupráce s mnoha kolegy, kterých si dodnes velmi vážím.
- Možnost uvažovat o mnoha tématech a úkolech českého knihovnictví nejen v intencích vlastních znalostí a vlastní praxe.
- Možnost účastnit se mnoha užitečných a zajímavých odborných i neformálních akcí (konference, semináře, literární vycházky, exkurze a výlety, návštěvy divadel, kladení základního kamene pro knihovnu, která se nepostavila...).

ad 2) Odpověď na první část druhé otázky je v mojí odpovědi na otázku první. Žádnou nespokojenost necítím. SKIP vždy stál za svými členy, byl vždy místem pro otevřenou diskusi, vždy svojí činností přispíval k tomu, že knihovnictví a informatiku oprávněně považujeme za důležité a dynamické obory.

Přípravil –JaC–

Když slyším SKIP, hned je mi líp!

Foto: archiv Zlaty Houskové



Pamatuji si, že jsme před lety diskutovali na výkonném výboru o významu SKIP. Vedena snahou ujasnit si, co pro mne SKIP znamená, napsala jsem tehdy rýmovačku, která začínala slovy:

*Když slyším SKIP,
hned je mi líp.
Není to vtíp,
je to jen tip,
jak líp obstát v profesi,
nepodlehnout depresi...*

Dál si to nepamatuji a papírek se mi někam ztratil. Když se ale dnes zamýšlím nad tím, čím pro mne SKIP byl a je, trochu se musím usmát, ty veršičky totiž stále platí. Ale vážně:

SKIP se pro mne stal druhým (neplaceným!) zaměstnáním, celoživotním údělem, skvělou šancí a výzvou. Přinesl mi spoustu práce a povinností navíc (jako předsedkyni pražské organizace, tajemnici výkonného výboru, člence několika sekcí...), které jsem ovšem na sebe brala dobrovolně, takže jsem je plnila ráda. A znáte to, když děláte práci rádi a baví vás, je to skvělé!

Měla jsem možnost účastnit se desítek zajímavých projektů, aktivit a akcí, k nimž bych se pravděpodobně jinak nedostala: založení Klubu dětských knihoven, Sekce veřejných knihoven, sekce Bezbariérová knihovna, 60+, vzdělávání a skupiny komunitních knihoven, zrodu VISK, společné *Noci s Andersenem*, projektu *Knihy mého srdce*, spolupráce s Českou televizí, soutěže *Kamarádka knihovna*, projektu Národní soustavy povolání a Národní soustavy kvalifikací, *S knížkou do života...* – to jen namátkou, výčet by zabral několik stránek. A asi bych ho ani nedala dohromady! Některé aktivity měly zcela zásadní význam pro mou kvalifikaci, jiné pro osobnostní rozvoj a většina byla přínosem pro mou profesi. Umožnily mi zabývat se odbornými problémy, které by mne možná jinak zcela minuly, a některé z nich jsem mohla pomoci řešit. Být užitečný je skvělý pocit! Prostřednictvím SKIP jsem tak mohla realizovat řadu svých představ, plánů a nápadů. Kdy a kde se vám to podaří?!

SKIP mi také umožnil četná setkání s báječnými lidmi – ať už v oboru, nebo mimo něj –, setkání, k nimž by pravděpodobně jinak nedošlo, zprostředkoval mi možná stovky kamarádkyň a i několik opravdu přátelských vztahů, za což jsem opravdu vděčná, protože ty trvají stále a dávají životu hlubší smysl.

Díky SKIP jsem nemusela ani v důchodu zcela opustit svou profesi. Jsem v kontaktu s ní i lidmi kolem ní a stále se mohu podílet na vývoji oboru v oblastech, které mě zajímají. Stále se na mne obracejí se žádostí o konzultaci či spolupráci i o generace mladší kolegové a studenti. Co víc by si mohl důchodce přát?

A navíc – a jen mezi námi: myslím, že jsem se SKIP zažila spoustu opravdové zábavy. A to je v životě prostě k nezaplacení. Takže: když slyším SKIP, hned je mi líp!

ZLATA HOUŠKOVÁ | zлата.houskova@gmail.com

Co pro mě znamená SKIP

SKIP se pro mě v prvé řadě stal vstupenkou do knihovnického světa. Jeho individuální členkou jsem se totiž stala hned v prvním ročníku bakalářského studia na Ústavu informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, konkrétně v dubnu 2003. Na odborných i společenských akcích SKIP jsem měla tu čest seznámit se s knihovníky (všech generací) z nejrůznějších institucí, a to včetně nejvýraznějších osobností našeho knihovnictví. Profesně mě velmi ovlivnila účast na exkurzích do knihoven, které tradičně pořádá pražská organizace SKIP. Díky tomu jsem získala (tedy alespoň v to doufám) poměrně vyvážený a reálný pohled na situaci a možnosti knihoven různých typů a velikostí.

SKIP se pro mě postupně stal nejenom zdrojem užitečných kontaktů, ale i prostorem pro setkávání se stejně smýšlejícími lidmi (a někdy i s těmi smýšlejícími jinak, ale bez toho by byl život nuda, že), pro realizaci odborných i jiných akcí nebo pro spolupráci na smysluplných aktivitách s konkrétními výsledky. V době mateřské a rodičovské dovolené (tedy spíše „dovolené“) jsem si velmi cenila toho, že především díky SKIP jsem neztratila kontakt s knihovnickým prostředím, mohla vše průběžně sledovat a podle možností události nejenom pasivně sledovat, ale zapojovat se do nich i aktivně.

SKIP vnímám jako takovou živnou půdu pro kultivaci nových myšlenek a jejich přenos do české knihovnické praxe a jako velmi praktický nástroj pro spolupráci knihovníků a knihoven. Velice si vážím toho, že jeho součástí mohu být už neuvěřitelných 17 let!

LINDA JANSOVÁ | linda.jansova@nkp.cz

Být součástí velkých věcí

V současné době se můj život dá rozdělit na dvě stejné části. V první části jsem byla dítě a ve druhé jsem zaměstnanec knihovny. Asi třetinu toho profesního času pro mě byl SKIP „profesní stavovskou organizací“ a můj vztah k němu byl neutrální.

Změnilo se to v době, kdy jsem v knihovně požádala o zrušení nadúvazku na projektu *Ruku v ruce*, který byl financován z Evropského sociálního fondu a cílil na rovné příležitosti dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Práce na něm pro mě byla hodně osobní a v jeho smysl a dopad jsem věřila víc než v cokoli dalšího. Ten projekt byl mou součástí od svého počátku, byla jsem součástí týmu, který psal žádost, upravoval, doslova se modlila, aby to vyšlo. Byla to profesně největší věc, kterou jsem do té doby dělala, a věnovala jsem jí skoro všechny čas.

A pak přišlo něco většího, trvalejšího. A já z projektu rok před jeho koncem odešla. To rozhodnutí bylo těžké, ale stálo za to. Stala jsem předsedkyní nově vzniklé sekce SKIP pro bezbariérové knihovny a uvědomila si, že přesto, že moje pozice v knihovně nebyla příliš vysoká a praxe v oboru nepřilíš dlouhá, mám neskutečnou šanci formovat české knihovnictví, jeho současnou i budoucí podobu.

Toto se stalo před více 10 lety. Tehdy jsem si vůbec neuvědomila, že abych toho všeho mohla být součástí, nemusela jsem se stát předsedkyní sekce, mohlo to jít i jinak, ale přihodilo se to tak. Tohle byla prostě moje cesta.

SKIP jsou pro mě lidé, kteří věří a bojují za stejnou věc a respektují se, i když sedí společně u stolu ředitel, metodik a třeba knihovnice z dětského oddělení. Díky neskutečným přátelstvím a profesním vazbám mám možnost být součástí velkých věcí i velkých osobních příběhů.

HELENA HUBATKOVÁ SELUCKÁ | hubatkovaselucka@gmail.com

Ještě trocha vzpomínání

V souvislosti s celospolečenskou situací v Československu v šedesátých letech 20. století sílily snahy o vznik knihovnického svazu a postupně pro to byly připravovány podmínky. Svaz knihovníků a informačních pracovníků byl založen v roce 1968, avšak působit mohl pouhé dva roky. U jeho zrodu stály významné osobnosti českého knihovnictví, které pak vidíme i při obnovení SKIP v roce 1990. Vzpomeňme krátce na některé z nich a také na ty, kteří šli v jejich stopách, nebyli třeba tak v popředí, ale v jednotlivých regionech v rámci spolku udělali pro svoji profesi, co mohli – prostě proto, že ji měli rádi.

První tři osobnosti jsou spojeny se vznikem SKIP jak v roce 1968, tak potom s jeho znovuustavením v roce 1990.

PhDr. Jarmila Burgetová (1931–2016)

Po studiu knihovnictví na FF UK pracovala dva roky v Krajské knihovně v Prešově, po návratu do Prahy zakotvila v tehdejší Státní knihovně ČSR. Odtud musela z politických důvodů v roce 1970 odejít a téměř dva roky nemohla získat stálé zaměstnání. Od roku 1972 pracovala nepřetržitě v Akademii věd, trvale působila v její knihovně. Zapojovala se do mnoha mezinárodních knihovnických aktivit a je držitelkou řady ocenění.

Angažovala se při zakládání SKIP v roce 1968 (členka předsednictva) i při jeho znovuobnovení (předsedkyně od roku 1989, ve funkci potvrzena i na sjezdech v letech 1992, 1995). Její zásluhou SKIP rozvíjel rozsáhlou mezinárodní spolupráci. V roce 2001 jí SKIP udělil Cenu českých knihovníků.

PhDr. Jiří Cejpek (1928–2005)

Knihovnictví vystudoval na PedF UK. Od 50. let působil na tehdejší katedře knihovnictví. Po nuceném odchodu v roce 1973 pracoval ve výzkumném oddělení Slovenské technické knihovny v Bratislavě. V roce 1985 se vrátil do Prahy, kde v letech 1989–1994 vedl tehdejší katedru vědeckých informací a knihovnictví FF UK, působil také na univerzitách v Opavě a Brně. Snažil se o přeměnu klasického knihovnictví na prestižní, široce pojatý informační obor. Rozsáhlá je jeho celoživotní odborná publikační činnost (jeho bibliografie obsahuje téměř 270 titulů).

V roce 1968 se intenzivně angažoval v nově založeném SKIP. Na ustavujícím sjezdu kandidoval na místo předsedy a podle volebních výsledků se stal jeho místopředsedou.

PhDr. Rudolf Málek (1919–2001)

Studium filozofie a francouzštiny dokončil v poválečných letech a doplnil obnovenými knihovnickými kurzy. Byl dlouholetým ředitelem Městské knihovny v Praze (1957–1970; funkce zba-ven za aktivní účast v Pražském jaru), později vedoucím knihovny AMU. Angažoval se v oblasti mezinárodní spolupráce (mj. zásluha o založení mezinárodního sdružení veřejných knihoven velkých měst INTAMEL, v letech 1969–72 místopředseda IFLA). Působil jako také jako externí vysokoškolský pedagog.

V roce 1966 uspořádal v MěK v Praze odbornou celopražskou konferenci, která iniciovala založení SKIP, na ustavujícím sjezdu byl pak zvolen jeho předsedou. Po obnovení SKIP v roce 1990 se stal na jedno volební období místopředsedou. Dosáhl toho, že se SKIP stal členem IFLA.

Redakce se předem omlouvá za neúplnost následujícího výčtu. Nebylo možné do něj zahrnout všechny, kteří v rámci jednotlivých regionů prosazovali svoje vize, představy, nápady a věnovali své práci daleko víc, než museli. Na to by nestačilo ani speciální číslo časopisu. Vlastně je to ale dobře, ne?

Miroslava Frolíková (1946–2011)

Knihovnice – od roku 1963 pracovala v Jemništi u Benešova ve Vlastivědném muzeu, dále v Okresní knihovně v Benešově, knihovně v Bystřici u Benešova. V roce 1973 se vrátila do benešovské knihovny jako metodička, poté jako zastupující ředitelka. Od roku 1979 pracovala ve SVK v Kladně jako metodička. Byla členkou regionálního výboru SKIP.

Svatomíra Hendrychová (1944–2019)

Knihovnice, dlouholetá ředitelka semilské knihovny (od roku 1995), kde pracovala na různých pozicích od roku 1963. Za jejího vedení získala knihovna nové prostory a rozšířila své služby. Práci v knihovně se věnovala i po odchodu do důchodu. V roce 2012 získala Cenu za celoživotní přínos knihovnictví v Libereckém kraji.

PhDr. Naděžda Ježková (1922–2003)

Knihovnice, pracovala střídavě v Ostravě a Karvině, od roku 1965 v Ostravě jako ředitelka až do roku 1971, kdy byla z politických důvodů odvolána. Knihovnicí zůstala až do důchodu. Angažovala se mimo jiné také ve spolkové činnosti – bezprostředně po válce, při zakládání SKIP v roce 1968 i při jeho obnovení v roce 1990. Organizovala řadu regionálních i celostátních setkání knihovníků-seniorů. V roce 2001 jí SKIP udělil Cenu českých knihovníků.

Mgr. Vladimír Klement (1929–2007)

Učitel a dobrovolný knihovník. Učil převážně na základní škole ve Frymburku nad Vltavou, v 70. letech musel opustit místo jejího ředitele. Od roku 1958 až do své smrti působil v obci jako dobrovolný knihovník. V roce 1989 se velmi aktivně zapojil do obnovy SKIP. Za rozvíjení kontaktů s hornorakouskými knihovnicí získal vyznamenání od prezidentky Horního Rakouska.

Věra Krupauerová (1939–2006)

Pracovala ve vodňanské knihovně, po odchodu působila mnoho let jako pracovnice metodického oddělení ve Státní vědecké knihovně v Českých Budějovicích. Výrazně se podílela na rozvoji soutěže *Budujeme vzornou lidovou knihovnu* na regionální i celostátní úrovni.

PhDr. Jaroslav Suchý (1921–2002)

Redaktor, literární práce. Byl knihovníkem náhodské knihovny již za války, od roku 1950 stál úspěšně v jejím čele 33 let. Psal odborné články, fejetony a „pohádky“ z knihovnického života, básně i rozhlasové hry, také kreslil vtipy. Patřil k zakládajícím členům SKIP a zúčastnil se jeho obnovy (člen výkonného výboru a jeho předsednictva).

Mgr. František Vích (1932–1996)

Knihovník, bibliograf, literární a regionální historik. Od roku 1958 byl knihovníkem v Hradci Králové, od roku 1980 až do odchodu do důchodu ředitelem tehdejší okresní hradecké knihovny. V penzi pracoval v knihovně hradeckého Okresního archivu. Zpracoval bohužel nedokončený literární místopis Hradce Králové, je autorem mnoha bibliografií. V roce 1968 spoluzakládal SKIP.

Pozn.: Čerpáno z databáze *Slovník českých knihovníků*, z časopisů *Čtenář* a *Bulletin SKIP*.

Přípravila **PAVLA VLKOVÁ**

Bilance vydávání knih v ČR v roce 2019

2. část

Druhá část textu sumarizuje základní oficiální fakta o knižní produkci České republiky v roce 2019, kterými se země prezentuje v UNESCO. Obsahuje souhrnné údaje o státních vydavatelích i vydavatelích vysokých škol a univerzit, struktuře knižní produkce a vydávání překladů.

→ **K nejvýraznější dynamice nárůstu v počtu vydaných titulů došlo v roce 2019 v kategorii učebnic a vysokoškolských skript – po předchozích dvou letech citelného poklesu –, a to o plných 130 %!**

→ **Čeští nakladatelé nabídli loni tuzemským čtenářům překlady z téměř 60 jazyků.**

Vydavatelé vysokých škol, univerzit a ústředních státních institucí

Výše nákladů jednotlivých titulů knih vydavatelů univerzit, vysokých škol a vydavatelství útvarů ústředních státních orgánů je většinou nesrovnatelná s výší nákladů privátních vydavatelů. Jejich ediční plány se řídí především požadavky daných škol, fakult, kateder a institucí státní správy a přednostně uspokojují jejich potřeby. Mnohé tituly z jejich edičních plánů patří do mimořádné produkce tzv. šedé literatury.

Rovněž při posuzování jejich činnosti lze tedy hovořit o setrvalém stavu včetně objemu jejich produkce s výraznými výkyvy, jako je tomu např. u Českého statistického úřadu nebo Ústavu zdravotnických informací, jejichž vydavatelství aktivity výrazně podléhají potřebám vyhodnocování různých průzkumů veřejného mínění, sčítání obyvatel apod.

Ze státních institucí patřily v roce 2019 k největším vydavatelům Český statistický úřad (65 vydaných titulů; předloni 64), Ústav racionalizace ve stavebnictví (55 vydaných titulů; předloni 52);

dále Český svaz vědeckotechnických společností (54 vydaných titulů; předloni 40) a Ministerstvo práce a sociálních věcí (45 vydaných titulů; předloni 11). Bilance dalšího z pouze několika existujících státních vydavatelství subjektů se specifickou produkcí, Knihovny a tiskárny pro nevidomé K. E. Macana, je následující: loni připravila celkem 50 titulů v Braillově bodovém písmu, dále 16 titulů učebnic a 12 titulů hudebnin (předloni 35/17/13). Jedná se tedy ve srovnání s předchozími lety o snížení tohoto typu produkce. Produkce zvukových knih této instituce je uvedena samostatně.

Tabulka IV

Největší vydavatelé knih vysokých škol, univerzit a ústředních státních institucí na území ČR podle počtu vydaných titulů

	2019	2018
1. Karolinum, Praha	262	189
2. Masarykova univerzita, Brno	170	127
3. Vydavatelství Univerzity Palackého, Olomouc	134	141
4. Česká zemědělská univerzita, Praha	88	93
5. Vysoké učení technické, Brno	84	111
6. Vydavatelství ČVUT, Praha	78	120
7. VŠ báňská – Technická univerzita, Ostrava	71	88
8. Ostravská univerzita – Pedagogická fakulta	75	75
9.–11. Český statistický úřad	65	64
9.–11. Evropský polytechnický institut, Kunovice	65	0
9.–11. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně	65	34

zdroj: Národní knihovna ČR

Poznámka: Do tabulky je zařazeno prvních jedenáct subjektů s největší produkcí neperiodických publikací v roce 2019, tj. nově vydaných titulů bez reedic.

Struktura knižní produkce

V roce 2019 představovaly novinky, tj. nově vydané tituly knih (první vydání), bez ohledu na to, zda se jedná o původní české dílo nebo překlad, zhruba 86 % celkové produkce vydavatelství subjektů ČR; v absolutních číslech to představuje celkem 14 945 titulů. Percentuálně je to téměř totožná bilance ve srovnání s předchozím rokem 2018. Zůžeme-li svou analýzu titulové produkce pouze na díla české provenience, pak se na celkové loňské knižní produkci podílí domácí tvorba z necelých dvou třetin (o něco málo přes 61 %), tj. 10 608 titulů. I to se v zásadě shoduje s předchozím rokem, kdy tyto ukazatele činily zhruba 60,5 %, tj. 10 080 titulů.

V knižní produkci českých vydavatelství subjektů za rok 2019 opět převažují knihy v češtině, a to z 85 % (absolutně to představuje 14 742 titulů). Další 905 titulů vyšlo v češtině s podílem jiného jazyka. Vedle toho čeští vydavatelé loni připravili k vydání i dalších 193 vícejazyčných publikací. V cizojazyčné knižní produkci českých nakladatelství domů znovu výrazně dominovala angličtina, což představuje téměř 4% podíl na celkové knižní produkci České republiky (viz Tabulka V). Loni u nás opět vyšly knihy v celkem 23 jazycích včetně esperanta (10 titulů) a ostatních umělých jazyků (1 titul). Také tyto dílčí kvantitativní ukazatele v podstatě kopírují bilance z předchozích let, i když ve srovnání s předchozím rokem 2018 zde evidujeme určitý nárůst (180 titulů) a větší jazykovou pestrost (především dvěma lety vyšly neperiodické publikace v 16 jazycích). Nejdynamičtější nárůst v tomto segmentu knižní produkce vydavatelů ČR vykazují knihy vydané ve slovenštině (téměř dvojnásobek ve srovnání s rokem 2018).

Poslední dva roky se česká knižní produkce vyznačuje nárůstem počtu vydaných titulů překladových děl (absolutně i procentuálně); loni došlo ve srovnání s předchozím rokem 2018 k více než 7% nárůstu počtu vydaných beletristických děl a také k dynamickému nárůstu počtu titulů vydaných dětských knih – téměř o třetinu (!), tj. o 30,82 %. Knižní produkce krásné

Tabulka V

Počet knih vydaných českými vydavatelstvími subjekty v některých cizích jazycích v letech 2014–2019

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
angličtina	839	768	693	710	635	668
slovenština	370	316	316	228	299	571
němčina	102	85	74	67	73	78
ruština	120	113	77	117	68	82
polština	28	36	20	20	27	15
francouzština	22	22	13	10	18	6
španělština	26	16	13	9	9	20

zdroj: Národní knihovna ČR

Pozn.: V ČR vyšly knihy v celkem 23 jazycích.

literatury České republiky se na celkovém objemu titulové produkce podílela zhruba 30 % (29,80 %; 5166 titulů). Podíl dětské literatury na úhrnné roční produkci ČR narostl na téměř 16 % (15,76), a vzrostl tak o více než 3 % (viz Tabulka VI).

K nejvýraznější dynamice nárůstu v počtu vydaných titulů však došlo v kategorii učebnic a vysokoškolských skript – po předchozích dvou letech citelného poklesu –, a to o plných 130 %! Souviselo to zřejmě s velkou potřebou aktuálních učebních textů ze strany škol různých stupňů i s rozšířenou nabídkou studijních oborů. Zatímco v roce 2018 vyšlo pouze 457 titulů učebnic a vysokoškolských skript (2,7% podíl na celkovém objemu vydaných titulů knih), loni tento ukazatel vzrostl na 1053 titulů (659 titulů školních učebnic a 394 titulů skript) s 6% podílem na úhrnné roční titulové produkci. Rekordní hodnoty z první poloviny druhého desetiletí tohoto století, kdy tento ukazatel atakoval hranici desetiprocentního podílu, však překonány nebyly (viz Tabulka VI).

Tabulka VI

Počet vydaných titulů knih u některých typů literatury v letech 2014–2019

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
beletrie	5129	5297	5559	4985	4820	5166
dětské knihy	1962	1955	2157	1844	2076	2716
učebnice a vysokoškolská skripta	1698	1551	1172	856	457	1053

zdroj: Národní knihovna ČR

Vydávání překladů

Podíl překladů na české knižní produkci roku 2019 (38,79 %) s výjimkou předchozího roku překonává ostatní léta druhého desetiletí tohoto století (viz Tabulka I, č. 7/8, s. 255). Ve srovnání s rokem 2018 narostl počet jazyků, ze kterých se překládalo, a opět se tak potvrdilo lichotivé postavení České republiky mezi světovými překladatelskými velmocemi. Je to vynucené i objektivními okolnostmi, protože čeština nepatří mezi světové jazyky, a tak si vydáváním překladů otevíráme dveře do dalších jazykových kultur, a rovněž tím, že průměrná úroveň aktivní znalosti cizích jazyků obyvatel naší země stále nedosahuje úrovně běžné například ve Skandinávii nebo v Nizozemsku. Čeští nakladatelé nabídli loni tuzemským čtenářům překlady z téměř 60 jazyků.

Také je potřebné zdůraznit, že úroveň uměleckých překladů je v České republice na relativně vysoké úrovni a má již svou tradici. Kvalita překladatelské činnosti se podporuje i řadou soutěží a cen (Cena Josefa Jungmanna, Soutěž Jiřího Levého) a oceňuje se udělováním Státní ceny za překladatelské dílo. Na nepovedené překlady, tj. neschopnost přetlumočit cizojazyčný text věcně a významově správně, opuštění uměleckého sdělení předlohy apod., ale i na prohřešky proti etickým pravidlům při vydávání překladového díla každoročně upozorňuje Obec překladatelů učenou Skřípec. Vyhlášení „vítězů“ na veletrhu Svět knihy v Praze se vždy těší velkému zájmu kulturní veřejnosti. V této souvislosti je třeba zdůraznit i skutečnost (protože to v některých zemích není zdaleka běžné), že se v ČR zpravidla překládá přímo ze zdrojového jazyka.

Trojice jazyků, ze kterých se nejvíce u nás překládá, zůstala od roku 2015, kdy se za angličtinu a němčinu vklínila před francouzštinu slovenština, stabilní (viz Tabulka VII). V roce 2019 tvořily překlady ze slovenštiny více než 2 % všech vydaných překladů v ČR. Své výlučné postavení si rovněž loni udržel segment překladů z angličtiny; opět na ně připadla více než polovina všech vydaných překladů – 56 %. Nárůst počtu překladů tentokrát pozorujeme vedle slovenštiny rovněž u ruštiny (nárůst přeložených titulů ze 146 v roce 2018 na 183 titulů loni) a italský (nárůst o více než třetinu z 98 v roce 2018 na 133 loni). Stabilní oblíbené se v posledních letech v Česku

těší překlady literatury ze skandinávských zemí; významně to bezesporu ovlivňuje obliba skandinávských detektivek. Potvrzují to i stabilní kvantitativní ukazatele počtu překladů ze švédštiny (68), norštiny (33) nebo dánštiny (20), které řadí tyto jazyky mezi prvních patnáct u nás nejprekládanějších. Patří sem, podobně jako v bilanci za rok 2018, rovněž vysoký počet vydaných překladů z japonštiny (nárůst ze 41 titulů v roce 2018 na 50 v loňském roce).

Trojlístek nejprekládanějších slovanských jazyků – slovenština, ruština a polština – zůstal v roce 2019 stejný a svou pozici ve srovnání s předchozím rokem i posílil na celkem 678 vydaných titulů oproti 610 v roce 2018. Z dalších slovanských jazyků se v ČR stejně jako v posledních letech překládalo nesrovnatelně méně (vždy se jedná souhrnně zhruba o 20–30 titulů; rekordu bylo dosaženo roku 2015, kdy z této jazykové oblasti vyšlo celkem 45 titulů). Loni počet překladů z těchto jazyků dosáhl počtu 34 titulů; nejvíce z ukrajinštiny (16 titulů); dále ze slovinštiny (5), bulharštiny (4) a po třech z běloruštiny, chorvatštiny a srbštiny.

Kvantifikace počtu vydaných překladů z některých jazyků v České republice za období 2014 až 2019 je uvedena v Tabulce VII.

Tabulka VII

Počet vydaných překladů knih v ČR v letech 2014–2019

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
celkem	6355	6240	6391	5835	6596	6722
z toho:						
z angličtiny	3344	3284	3563	3109	3704	3765
z němčiny	971	949	946	884	963	911
ze slovenštiny	194	369	334	332	343	385
z francouzštiny	249	296	306	325	409	380
z ruštiny	165	175	162	196	146	183
z italský	89	89	109	86	98	133
ze španělštiny	140	120	148	111	119	113
z polštiny	96	146	69	100	121	110

zdroj: Národní knihovna ČR

JAROSLAV CÍSAŘ | ctenar@svkkl.cz

Poděkování za pomoc a spolupráci Radomíře Burgertové, Heleně Čudové, Antonínu Jeřábkovi, Václavu Kadlecovi, Vítu Richterovi, Bohdanu Roulemu, Barboře Staňkové a Olze Zeinertové.

Dokončení příště: *údaje o produkci e-knih a audioknih, nákup knih veřejnými knihovnami*

Knihovny v malých obcích

Obecní knihovna Těšany

Veřejná knihovna má v Těšanech dlouholetou tradici. V roce 1927 byla přesunuta z obecní kanceláře do hasičské sborovny. A měla vždy v neděli v zimě od jedné do dvou hodin odpoledne hojně návštěvníků, vypůjčovateli knih, zvláště z kruhu mladého čtenářstva. Velký počet čtenářů byl zaznamenán v roce 1928. Do knihovny chodilo 109 čtenářů. Obec pořídila 393 knih a Národní jednota v Těšanech zapůjčila 183 knih. Přechteno bylo 2224 knih. Četlo se hodně, protože byla velmi tuhá zima a lidé zůstávali většinou doma. Místní osvětová komise spolu s knihovni radou a podporou obce založily 5. prosince 1937 veřejnou čítárnu. Byla umístěna v učebně staré školy. Otevřeno měla v neděli od deseti do dvanácti hodin. Časopisy půjčovali ochotní jednotlivci. Četly se politické, ilustrované, odborné (*Myslivost, Včelařský abzor, Zemědělský zpravodaj*), dětské, učitelské, vědecké (*Věda a život*) a sokolské časopisy. Knihovna v minulých dobách byla umístěna na více místech (obecní kancelář, hasičská sborovna, školní třída, keramická místnost,...) a ve vedení se vystřídal několik lidí (učitel obecní školy, učitelka základní školy, profesionální knihovník,...).

V současné době je knihovna umístěna v budově základní školy (prostor bývalých dílen) ve velice příjemném prostředí, v centru obce. Od roku 2010 je i plně automatizována a používá program Clavio REKS. Je zde bezbariérový vchod, který využijí zejména maminky s kočárky a senioři. Čtenáři mají k dispozici webovou



Interiér knihovny

Foto: autor textu

stránku s nabídkou vybraných knihovnických služeb a katalog knihovního fondu, a tak si mohou doma v klidu hledat knižní tituly. Imobilním a zdravotně znevýhodněným seniorům roznášíme knihy domů. Pomocí meziknihovní výpůjční služby půjčujeme čtenářům i knihy, které nemáme ve svém vlastním fondu. Byl zaznamenán nárůst nových čtenářů, zejména v produktivním věku, což je ovlivněno kroužky, které se konají, když je knihovna otevřená. Několikrát v knihovně proběhla autorská čtení s významnými českými spisovatelkami – Blankou Hoškovou, Danou Emingerovou Pravdovou a Alicí Kopřivovou. Čtenáře, nečtenáře a příznivce knihovny velmi zaujalo několik lekcí trénování paměti. Pro velký úspěch se k tomuto chceme v blízké době znovu vrátit. Již dvakrát také proběhlo tvoření z knih – *Bookart*. I tato akce se velmi vydařila a měla hojně návštěvníků.

Akce pořádané knihovnou přispívají významně ke kulturnímu dění v obci.

MARTIN FIURY | Fiurym@email.cz

Do čísla přispěli

Mgr. Eliška Bartošová – Masarykova univerzita, KISK ■ PhDr. Jaroslav Císař – Střeďočeká vědecká knihovna v Kladně ■ PhDr. Marie Čadková – Městská knihovna v Praze ■ Mgr. Naděžda Čížková – Knihovna Jana Drdy Příbram ■ Martin Fiury – Obecní knihovna Těšany ■ Mgr. Roman Giebisch, Ph.D. – Národní knihovna ČR ■ Mgr. Zlata Houšková – SKIP ČR ■ Mgr. Marika Hrubá – Masarykova univerzita ■ Mgr. Helena Hubatková Selucká – SKIP ČR ■ Mgr. Ivana Chudobová – Knihovna města Olomouce ■ PhDr. Linda Jansová, Ph.D. – Národní knihovna ČR ■ Bc. Lucie Jonáčková – Wikimedia Česká republika ■ Anděla Poslušná – Městská knihovna Soběslav ■ PhDr. Vít Richter – Národní knihovna ČR ■ Mgr. Klára Smolíková – spisovatelka, scenáristka a lektorka ■ Mgr. Helena Šlesingerová – Knihovna města Plzně ■ Milan Valden – publicista ■ PhDr. Pavla Vlčková – Střeďočeká vědecká knihovna v Kladně

Snaha o nápravu katastrofy



Foto: Eva Hodíková, Národní knihovna ČR

S platností od 21. 7. 2020 jmenoval ministr kultury Lubomír Zaorálek novým generálním ředitelem Národní knihovny ČR Víta Richtera, který prakticky celý svůj profesní život spojil s jedinou institucí, a to právě s Národní knihovnou ČR (dále jen NK). Jako čerstvou aktualitu s ním přinášíme rozhovor, který navazuje na jeho alarmující interview z loňského roku (Národní knihovna bez budoucnosti?, *Čtenář*, 2019, č. 6, s. 211–215).

Redakce Čtenáře vám blahopřeje ke zvolení do nové funkce. Nakolik je dobré znát detailně všechny problémy takové velké instituce, jakou je NK, a nakolik je to naopak svazující?

Příští rok budu mít padesáté výročí svého působení v NK, tak by asi nebylo překvapující, kdybych odpověděl, že znát dobře knihovnu je výhoda. Ale situace je trochu jiná. Bavíme se spolu druhý den poté, co jsem se ujal funkce generálního ředitele. Od té chvíle jsem mluvil s řadou vedoucích pracovníků, kladl desítky otázek, pročel řadu smluv a dalších dokumentů. V této

chvíli si uvědomuji, že nejen já, ale všichni, kdo v knihovně pracujeme, máme obrovský informační deficit – nevíme, co se v některých částech knihovny děje. Myslím tím především útvary spravující informační technologie a ekonomické řízení. Bylo to zřejmě součástí určitého záměru.

Možná je snazší kritizovat poměry, než za ně přímo odpovídat, ale v NK se zatím nahromadila spousta problémů. Co jste si vytkl jako úplně první nutný úkol, protože to nesnese odkladu a je to akutní?

Z tohoto hlediska to je poměrně jednoduché. Léto je v NK dobou, kdy se připravují základní podklady pro rozpočet následujícího roku, tj. roku 2021. Letos jsme v mnohem složitější situaci, protože máme zásadní problémy s financováním stávajícího roku – knihovna má výrazný propad příjmů z pronájmů, má zvýšené náklady na zajištění ochranných prostředků a musíme se vyrovnat s financováním stavební havárie v hostivařském depozitáři, kde vlivem prasklé kanalizace došlo k narušení statiky budovy. Věříme, že Parlament ČR ještě letos schválí trojnovelu zákona o povinném výtisku, která by měla stanovit povinnosti v souvislosti s odevzdáváním, shromažďováním, zpracováním, uchováním a zpřístupněním elektronických publikací (e-depozit). V této souvislosti budeme usilovat o získání finančních prostředků na vybudování systému pro e-depozit. Nová legislativa by měla platit od ledna roku 2022.

Abych to shrnul: prvním úkolem je zajistit financování knihovny v letošním roce a připravit kvalitní podklady pro rok následující.

Předpokládám, že s takovou detailní znalostí bolestí NK, jakou má málokdo, máte rozmyšleno, jak systematicky odvalovat jeden problémový balvan za druhým. Můžete nastínit harmonogram řešení potíží, které se v této instituci nakupily?

Mé působení jako generálního ředitele NK má omezenou platnost. Mělo by končit výběrem nového ředitele, který by měl vzejít z výběrového řízení vypsáno Ministerstvem kultury. Počítám s maximálním termínem do konce roku 2020. Mým hlavním úkolem, který stanovil pan ministr Zaorálek, je připravit situační zprávu o stavu NK pro nového ředitele a v této souvislosti identifikovat hlavní problémy. V polovině srpna bude zahájeno stěhování knihovnických fondů z provizorního skladu do opraveného starého depozitáře v Hostivaři. V současné době máme v bednách uložen cca jeden milion svazků knih a časopisů, které čtenáři nemohou využívat. Nejedná se jen o málo využívané knihovní fondy, ale i o nejnovější přírůstky z posledních let. Tuto katastrofu musíme napravit.

NK stojí před třetí a podle mého nejobtížnější etapou rekonstrukce Klementina, která by se

měla bolestně dotknout zvláště výpůjčního protokolu. Jak si s tím chcete poradit?

Zde jsou dvě důležité podmínky. V první řadě musíme dokončit projektovou dokumentaci třetí etapy revitalizace Klementina, do níž je nezbytné zapracovat požadavky památkové péče. Jejich akceptováním se v zásadě potvrdí notoricky známý fakt, že v národní kulturní památce, jakou Klementinum je, nelze provozovat knihovnu pro 21. století. Klementinum po revitalizaci bude na první pohled krásné, ale pro knihovnu nefunkční. Návštěvníkům nabídne příjemné prostředí, ale omezené a málo pohotové služby. Až získáme stavební povolení, můžeme uvažovat o výběru dodavatele stavby atd. Druhou podmínkou je výstavba třetího depozitáře v Hostivaři. Budeme trvat na tom, aby revitalizace zbytku Klementina začala až poté, kdy budou k dispozici kapacity pro uložení knihovnických fondů v Hostivaři. Jinak by statisíce knih skončily opět v bednách a návštěvníci by je nemohli využívat.

A na závěr evergreen již několika knihovnických generací – nová budova NK. Co s tím? Pokud vím, odhadovaná cena za uskutečnění tohoto projektu se od doby blobu Jana Kaplického zněkolikanásobila, i když už zdaleka neplatí mantra Ministerstva kultury, že nová budova není vůbec potřeba...

Prvním krokem musí být rozhodnutí vlády, které změní usnesení z roku 2008 o tom, že budoucnost NK se řeší revitalizací Klementina a dostavbou depozitáře v Hostivaři. Návrh na změnu usnesení už Ministerstvo kultury podalo. Nyní pan ministr Zaorálek inicioval vznik výboru pro přípravu novostavby NK. Zde by se měli sejít zástupci knihovníků, architektů, vysokých škol, zástupci hl. města Prahy, urbanisté a další odborníci, aby připravili základní koncept pro novou budovu. Jsme tedy na jakémsi novém začátku, ale musíme počítat s tím, že se blíží volby a rozhodnutí o novostavbě knihovny je v první řadě politickým rozhodnutím...

Držím palce, aby se vám alespoň minimální předestřený scénář podařilo naplnit.

JAROSLAV CÍSAŘ | ctenar@svkkk.cz

O Bibliobusu Knihovny města Plzně

Z historie

Třebaže historie Knihovny města Plzně (KMP) sahá až do 19. století a organizace zahrnuje přes dvě desítky provozů a každoročně se pyšní i řadou úspěšných projektů, knihovnou, o níž je ze strany médií dlouhodobě největší zájem, je bezesporu Bibliobus. Pro Plzeňáky je dávno samozřejmostí, většina si ani neuvědomuje, že se jedná vlastně o raritu, která je k vidění jen na dvou místech v republice – v Praze a v Plzni. Na soutoku čtyř řek má pojiždná knihovna už dlouhou tradici.

KMP v minulosti několikrát změnila zřizovatele i rozsah působnosti. Počátkem roku 1951 přebíral městskou veřejnou knihovnu do správy Krajský národní výbor v Plzni a knihovna dočasně získala krajskou působnost. V letech 1953–1958 zajišťovaly její dva bibliobusy výpůjční služby v západočeském pohraničí, např. na Tachovsku, Sušicku, Klatovsku, Domažlicku, v okolí Horšovského Týna aj. Knihovníci obyvatelům vesnic zpočátku vozili nejen knihy, ale mnohdy i pomáhali zařídit jejich záležitosti ve městě, nakoupili jim, co potřebovali, v některých obcích navíc promítali celovečerní, dětské i krátké naučné filmy, pořádali filmové besedy nebo besídky pro děti. Na konci 50. let pak byly z vyššího rozhodnutí už značně poruchové autobusy postupně předány z Plzně do Tachova a do Stříbra, řidiči byli propuštěni a jeden z knihovníků údajně zatčen. V roce 1961 stopa po autobusech (nejspíš z finančních důvodů) v kraji mizí.

Nové možnosti se otevřely až po listopadu 1989. Řada malých poboček ve starých nevyhovujících prostorách na periferii tehdy byla nahrazena deseti zastávkami pojiždné knihovny. Pokryta byla i sídliště s velkou hustotou obyvatel, kde zájem uživatelů převyšoval kapacity obvodních knihoven. Repasovaný linkový autobus Ka-



Vozidla pojiždných knihoven před budovou muzea, kde sídlila i knihovna v roce 1954

rosa C 734 byl veřejnosti slavnostně představen 4. 6. 1996 před radnicí na náměstí Republiky. Měl ještě lístkový systém a příjezd oznamoval do amplionu znělkou, kterou složil první knihovník Jaroslav Mraček: *Bibliobus už je tady, / veze s sebou knižní vnyady. / Pro pány a také dámy / knihy jsou tu přichystány. / Hola, tedy neváhejte, / pro knížky hned pospíchejte / do knihovny na kolech. / Veze štěstí, žádný pech!* Během následujících let s opotřebením přibývaly poruchy a vozidlo postupně přestalo vyhovovat požadavkům na bezpečnost. Proto byl v otevřeném výběrovém řízení vybrán další výrobce a za pořizovací náklady 5 350 000 korun na konci srpna 2007 uveden do provozu nový bibliobus, kompletně vybavený „na klíč“. Jezdí dodnes.

Ze současnosti

Žlutý autobus meziměstského typu Irisbus Crossway od firmy Iveco Czech Republic, a. s., adaptovaný firmou ZLINER, s. r. o., ze Zlína, odpovídá současným technickým standardům, motor splňuje emisní limity podle měřítek směrnice Euro 4 s ohledem na šetrnost k životnímu prostředí. Vůz o rozměrech 12 x 2,5 metru a ploše 32 m² má podlahovou krytinu v protiskluzovém

provedení, bezbariérový přístup prostřednictvím hydraulicky ovládané plošiny pro nástup a výstup s invalidním vozíkem, 54 metrů polic o celkové kapacitě cca 3000 svazků, výpůjční pult s ovládacím panelem pro obsluhu topení, plošiny a dveří, v zázemí suchou toaletu, umyvadlo a lednici. Od října 2007 používá automatizovaný výpůjční systém přes Wi-Fi připojení; v současné době jde o knihovnický informační systém Tritius.



Bibliobus dnes

Bibliobus je samostatnou knihovnou KMP se dvěma pracovními úvazky. Zatímco knihovnice Jitka Hlavničková je na svém místě obrazně i doslova už přes dvacet let, řidič pan Zdeněk Peller je za tu dobu „už“ třetí – přímo z řad čtenářů se dosud vždycky podařilo získat důchodce profesionála. Řidič sám nepůjčuje, knihovnici však vypomáhá s drobnou opravou a balením knih.

Bibliobus poskytuje profesionální knihovní služby, z nichž se plně využívají zejména ty výpůjční, o ostatní mají zájem spíš jednotlivci. S ohledem na čtenářskou základnu (80 % žen a dívek, 63 % uživatelů nad 60 let) je knihovní fond sestaven převážně z beletrie pro dospělé a děti, v menší míře pak z populárně naučné literatury. K dispozici je 13 382 knihovních jednotek, z toho je 8342 uloženo ve skladu k obměně, jednou za 14 dnů se doplňují novinky. Knihovna odebírá 39 titulů periodik, nabízí 538 nosičů mluveného slova a 42 stolních her. Nemá-li sama požadované publikace, knihovnice je přiveze z některé jiné knihovny. Zajišťuje i rezervace, informační službu či donášku knih imobilnímu čtenáři. Knihovnu navštěvují třídy mateřských škol a je též místem průběžné praxe středoškolských studentů knihovnického oboru. Zapojuje

se do akcí jako *Noc literatury* (v roce 2017 byl Bibliobus jedním z čtecích míst) nebo *Svět knihy Plzeň*, kde je už po dva roky před veletržní halou v DEPO2015 hlavní venkovní atrakcí.

Z provozu

Bibliobus jezdí od pondělí do čtvrtka, pátek je vyčleněn k údržbě vozu, administrativě, vzdělávání a práci s fondem v zázemí na Slovanech v Tábořské ulici. Nyní má celkem devět stanišť, denně objede dvě až tři zastávky, doba stání na jednotlivých místech se různí. V Hradišti, v Bukovci či na Roudné je to jen hodina, na Nové Hospodě v těsné blízkosti penzionu pro seniory ale tři hodiny, na Borech u školy dokonce tři a půl. Stanoviště jsou označena tabulkou s půjčovní dobou, osazenou pod svíslou dopravní značkou nebo na sloupu pouličního osvětlení.

Vůz každoročně najede přes čtyři tisíce kilometrů a spotřebuje kolem 2500 litrů nafty. Spotřeba paliva je značná, v zimě 75,6 a v létě 61,6 litrů na 100 km. Specifický mechanismus vyžaduje před startem motoru zahřát chladicí kapalinu, uvnitř vozu je nezávislé naftové topení k vyhřátí výpůjčního prostoru a k zajištění potřebného tlaku vzduchu pro pneumatické otevírání dveří a pérování podvozku je také nutné i v době stání jednou za půl hodiny startovat motor.

Ze statistiky

Na rozdíl od řady kamenných knihoven, kde registrovaných uživatelů z roku na rok plíživě ubývá, čtenáři Bibliobusu zůstávají věrní. Už čtvrt století se jejich počet pohybuje kolem čtyř set (nejvíce 419 v roce 2007; 390 v roce 2019); o polovinu však postupně klesl počet dětí. Kdysi jich docházelo na 70 a knihovnice pro ně chystala až 17 soutěží ročně, dnes je jich zapsáno jen 34. Návštěvnost momentálně stoupá vzhůru, vloni na 4255. Naopak počet výpůjček se snižuje, v minulém roce poprvé spadl pod dvacet tisíc.

Největší zájem je o knihy pro ženy – milostné, historické a detektivní romány. Výpůjčky beletrie dospělým tvoří přes 70 %, výpůjčky časopisů přes 20 %. Každý den knihovnu navštíví v průměru kolem 25 lidí, nejvíce zájemců bývá ve středu, nejvíce návštěvníků ročně na Borech (830), na Bručné (701) nebo na Nové Hospodě (600).



Interiér knihovny na kolech

„Miluji tě, ale...“

Paní Hlavničková miluje svoji práci a představa, že v budoucnu by snad mohl být Bibliobus zrušen, jí vhání slzy do očí. Ostatní kolegyně se tomu občas dívají – čtyřikrát v týdnu v terénu až do večera není vždy snadná služba. Podle roční doby a počasí je ve vozidle v zimě zima a v létě horko, někdy až k 50 stupňům. Místy nedostatečně silný signál při velkém objemu dat výpůjční proces velmi zpomaluje. Na zastávkách vyhrazená plocha mnohdy nebývá volná a kvůli zaparkovaným autům je nutné popojet na jiné, hůře dostupné místo, výjimečně i za asistence policie. Dvě stanoviště už kvůli tomu musela být trvale přesunuta, jedno úplně zrušeno, úředně povolená cedule ale bohužel není zákazovou dopravní značkou. Most se silnicí směrem k Valšce je momentálně v rekonstrukci, a knihovna tak musí objíždět trasou delší o 14 kilometrů. V areálu, kde parkuje, jí vloni při vloupání kdosi ukradl přenosnou pokladničku. V případě nemoci je řidič špatně zastupitelný, v případě náhlé odstávky je komplikované uživatele vyrozumět, neboť převážně senioři nejsou online. Knihovnice

jím osobně telefonuje, autem objíždí a olepuje zastávky. Bibliobus má už svůj věk a kromě běžných, už tak vysokých provozních nákladů přibývá požadavků na opravy, minimálně v desítkách tisíc korun ročně...

Z pohledu čtenářů

Zpravidla starší čtenáři to ovšem vidí jinak. Jsou fixováni na „svou“ knihovnu i na osobu knihovnice. Tak moc, že až na výjimky nejsou ochotni se ani v nouzi vydat pro knihy jinam. Jak vyplynulo z průzkumu spokojenosti, který proběhl v roce 2019, s úrovní služeb Bibliobusu jsou z 99,4 % velmi spokojeni. Vyhovuje jim provozní doba (94 %), dostupnost (97 %), výpůjční služby (99 %), nabídka knihovního fondu (96 %), nemají žádné připomínky k prostoru. Posádku, především paní Hlavničkovou, chválí za vlídnost, rady, pomoc s výběrem knih. Je totiž „vstřícná víc než je obvyklé“, „milá, ochotná, zkrátka naše“.

Jak dlouho ještě?

Vždy, když se blíží termín povinné technické prohlídky, trochu se bojíme. Uvažujeme, co by bylo, kdyby... Co s jedinečnou službou, která jezdí přímo za seniory s pohybovými problémy či maminkami na rodičovské dovolené, která pomáhá udržovat kulturní život v odlehlých částech města? Která je skvělá, ale drahá... Co? Prostě koupíme nový autobus. Nebo možná dva – menší?

HELENA ŠLESINGEROVÁ

| slesingerova@plzen.eu

Foto: Archiv města Plzně [historická], archiv Knihovny města Plzně

Co pro vás připravujeme...

- **Téma – Knihovny a uživatelé se specifickými potřebami**
- **Knihovny v novém**
 - Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně
 - chystané projekty staveb a přestaveb knihoven v ČR
- **Library advocacy – využití v oblasti financování**
- **seriál Kreativní centra MKP**
- **Vzdělávání knihovníků a učitelů – historický exkurz**
- **Čtenářství a Facebook – průzkum a další materiály.**

Věříme,
že zůstanete
našimi čtenáři!

Prosazování zájmů knihoven

Library advocacy 4

Hodnoty jako základ efektivní komunikace

V další části ze série *Library advocacy* se budeme věnovat postavení hodnot v tomto konceptu. Ujasníme si, jak nejlépe stanovit hodnoty, které knihovna vytváří, a jakým způsobem je definovat a zviditelnit. Ukážeme si také, jaký je jejich význam pro efektivní komunikaci a argumentaci.

Proč jsou hodnoty důležité

Identifikace hodnot je důležitou součástí organizační kultury. Jejich uvědomění je nezbytným krokem, který předchází tvorbě efektivní komunikační strategie a kvalitní argumentace, která je její nedílnou součástí. Vzhledem k tomu, že koncept library advocacy lze praktikovat na všech zaměstnaneckých úrovních, je vhodné, aby si tyto hodnoty osvojili všichni její zaměstnanci. V tomto procesu je nutné vnímat přesahy působení knihovny, ke kterým patří např. důležitá role v oblasti celoživotního vzdělávání, informační gramotnosti apod. Podle směrnice IFLA se veřejné knihovny považují za základní prvek národní informační politiky, což nabízí velký potenciál

i v oblasti podpory e-governmentu, sociálních otázek apod. Směrnice IFLA také klade důraz na tzv. management změny. Změna se v tomto pojetí chápe jako odraz rozvoje informačních technologií a sociálních a demografických změn. Tyto změny mají veřejné knihovny chápat jako výzvu (IFLA, 2012).

Ekonomické aspekty hodnot

Poskytováním služeb sehrává knihovna důležitou ekonomickou roli, kterou propojuje širší komunitu (American Library Association, 2017). Ke stanovení tohoto typu hodnot může být použit ekonomický ukazatel ROI (Return On Investment), který poukazuje na návratnost investic.

Table 3
Out of State ROI Findings Summary

Study	Scope	State	Return on investment per \$1.00
The Economic Impact of Vermont's Public Libraries	State	VT	\$6.96
Taxpayer Return on Investment in Florida Public Libraries	State	FL	\$6.54
Tax Payer Return on Investment in Pennsylvania Public Libraries	State	PA	\$5.50
What's It Worth to You? A Return on Investment Study of Selected Colorado Public Libraries	8 libraries	CO	\$4.99*
Economic Impact of Public Libraries in South Carolina	State	SC	\$4.48
The Economic Contribution of Wisconsin Public Libraries	State	WI	\$4.06
Placing an Economic Value on the Services of Public Libraries in Suffolk County	County (4 libraries)	NY	\$3.93
Economic Benefits of Public Libraries, or Value for Money: Southwestern Ohio's Return from Investment in Public Libraries	SW region (9 libraries)	OH	\$3.81
Carnegie Library of Pittsburgh: Community Impact and Benefits	1 library	PA	\$3.00
The Economic Impact of Libraries in Indiana	State	IN	\$2.38
		Mean	\$4.52
		Median	\$4.06

* The Colorado figure is the median of the return on investment ratios for the eight participating libraries.

Příklad využití indikátoru ROI – průřez vybranými americkými knihovnami: STEFFEN, Nicolle, Zeth LIETZAU, Keith Curry LANCE, Amanda RYBIN a Carla MOLLICONI. *Public libraries: a wise investment. In: Library research service [online]. Denver: Colorado state library, 2009 [cit. 2019-11-26]. Dostupné z: https://www.lrs.org/documents/closer_look/roi.pdf.*

Tato metoda může pomoci identifikovat roční finanční a časový přínos knihovny pro své uživatele. Výsledky poukazují na to, ve kterých oblastech má návratnost investic nejvyšší hodnotu, popř. kde lze vidět prostor ke zlepšení knihovnických služeb (Kingma, McClure, 2015).

Neekonomické aspekty hodnot

Kromě těchto hodnot vytváří knihovna i hodnoty neekonomické povahy, které můžeme spatřit v pozitivních dopadech na komunitu. Můžeme vnímat, že se např. uživatelé zdokonalují v informační gramotnosti. Pokud se knihovna věnuje minoritním skupinám obyvatelstva, může postupem času pozorovat pozitivní vliv svého působení na jejich sociální status (American Library Association, 2017).

Jak hodnoty stanovit

Řada výzkumů potvrzuje, že veřejné knihovny v dnešní době přesahují svoji původní roli. Proto je důležité definovat si základní pojetí významu knihovny esenciální otázkou: **Co je to knihovna?** (Harland, Stewart, Bruce, 2012). Při samotné definici hodnot si můžeme klást otázky typu: Jaké následky by mělo náhlé přerušení fungování našich služeb, popř. v kterých činnostech je knihovna nezastupitelná? Můžeme si zkoušet odpovědět i na to, kolik času či financí poskytováním svých služeb ušetříme jednomu uživateli, popř. celé komunitě (Oakleaf, 2010).



Příklad vizualizace hodnot v Eager Free Public Library

Eager free public library values. In: A life in libraries [online]. Minnesota: Cherylbecker, 2014 [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <https://cherylbecker.wordpress.com/2014/12/12/library-values>.

Tvorba komunikační strategie

Ve chvíli, kdy je identifikace hodnot pevně ukotvena v její organizační kultuře, je možné přejít k samotnému plánování komunikační strategie. Efektivní komunikace má významný dopad na rozhodovací proces (Xu Hong, 1996). Podle doporučení se knihovna musí soustředit na způsob, jakým může přispět k dosažení cílů zřizovatele a zároveň posílit vlastní pozici (Harland, Stewart, Bruce, 2017).

Vliv hodnot na komunikaci se zřizovatelem

Jednou z klíčových aktivit v procesu prosazování zájmů je komunikace se zřizovatelem. Podle konceptu library advocacy je nezbytné do komunikační strategie zahrnout vybrané zásady. Hlavní z nich je poskytovat informace průběžně, nejlépe formou stručných zpráv. Ve zprávě musí zaznít jasná definice sdělení nebo požadavku, nejlépe podle klíče: co, proč, jak. Toto sdělení je vhodné doplnit zdůvodněním, a to nejlépe možnou mírou přínosu pro uživatelskou komunitu. Zřizovatele je také vhodné informovat o veškerých vašich aktivitách, popř. je přizvat k účasti. V případě, že zřizovatelský orgán je obohacen o nové členy, je vhodné jim nabídnout prohlídku knihovny, popř. poskytnout základní materiály o nabízených službách (Library advocacy Unshushed, 2017).

Vnímání hodnot zřizovatelem

Zřizovatel často posuzuje přínos knihovnických činností pohledem managementu a zajímá ho převážně ekonomická hodnota provozovaných činností. Jeho otázka v přeneseném slova smyslu nezní *Jak kvalitní je knihovna?*, ale *Jaké množství zboží knihovna produkuje?* (Matarazzo, Prusak, 1990). Při prezentaci požadavků se často používají pouze měřitelné argumenty, jako jsou statistiky apod. Tyto materiály je však důležité vhodným způsobem interpretovat. Bez doprovázející prezentace a vhodné argumentace nemají tato data dostatečnou vypovídací hodnotu (Stripling, 2016).

Argumentace

Velmi důležitou součástí komunikace se zřizovatelem je argumentace. V rámci prosazování zájmů se knihovna často musí konfrontovat s ná-

mitkami ze strany zřizovatele. Argumentace podle konceptu library advocacy by měla probíhat v souladu s proaktivním, nikoliv protestním přístupem (Library advocacy Unshushed, 2017).

Knihovna by měla být nejprve schopna prezentovat, jak bude prosazovaná iniciativa prospěšná pro komunitu, než dojde k prezentování před samotným vedením. Tento přístup se považuje za první krok k získání porozumění a eventuální podpory. Při prosazování zájmu v rozsáhlejších měřítku se doporučuje vytvořit nejprve menší pilotní projekt. Knihovna tak získává možnost jednoduchým způsobem prokázat výsledky, které lze v rámci zamýšlené iniciativy dosáhnout implementací širší verze projektu (Thompson, 2007).

Argumentace by měla být založena na myšlence, že zřizovatel potřebuje knihovnu k uskutečnění svých vlastních priorit, protože knihovna má objektivní zájem o tzv. well-being všech členů komunity (Anderson, 2011). Pokud jde o pohled na služby knihovny jako na ekonomický přínos pro společnost, může jít např. o přínos v rámci celoživotního vzdělávání nebo informač-

ní gramotnosti (American Library Association, 2017).

Argumentační techniky library advocacy se vyznačují pravidlem *Nikdy se nepřimlouvat za knihovnu, ale za uživatele* (Library Advocacy Unshushed, 2017). Vzhledem k tomu se zdůrazňuje, aby knihovny při argumentaci upustily od formulace *Naše knihovna potřebuje...*, ale naopak užívaly *Naši uživatelé potřebují, aby v knihovně měli...* (Library Advocacy Unshushed, 2017). Za neefektivní jsou naopak označeny protestní reakce typu *Neuvědomujete si, co pro vás děláme* nebo *Nevíte nic o náplni knihovnické práce, proto nemůžete pochopit, co děláme* (Library Advocacy Unshushed, 2017).

MARIKA HRUBÁ | hruha@fss.muni.cz

Pozn.: Pokud vás zajímá problematika hodnot pohledem library advocacy, popř. další dílčí oblasti tohoto konceptu, můžete navštívit kurz, který jsme pro vás vytvořili ve spolupráci se Studijní a vědeckou knihovnou Plzeňského kraje s názvem Úvod do library advocacy pro veřejné knihovny. Naleznete jej na portále kurzy.knihovna.cz.

POUŽITÉ ZDROJE:

- ANDERSON, Carol Lee. Moving the Library Agenda Forward: Librarians Collaborating With the Chief Library Administrator to Cultivate Campus Constituencies. *Journal of Library Administration* [online]. 2011, **51**(2), 179–188 [cit. 2018-01-25]. ISSN 01930826. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/>.
- EMOJORHO, Daniel. The Role of Effective Communication in Enhancement of Library Services: an Overview of Delta State University Library, Abraka. *Library Philosophy* [online]. 2010, 1–4 [cit. 2018-01-25]. ISSN 15220222. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/>.
- Frontline Advocacy for Academic Libraries. *American Library Association* [online]. Chicago: American Library Association, 2017 [cit. 2017-05-11]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/>.
- HARLAND, Fiona, Glenn STEWART a Christine BRUCE. Ensuring the academic library's relevance to stakeholders: the role of the Library Director. *Journal of Academic Librarianship* [online]. 2017, **43**(5), 397–408 [cit. 2018-01-25]. ISSN 00991333. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/>.
- KINGMA, Bruce a Kathleen MCCLURE. Lib-Value: Values, Outcomes, and Return on Investment of Academic Libraries, Phase III. *College* [online]. 2015, **76**(1), 63–80 [cit. 2018-01-25]. ISSN 00100870. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/>.
- KOONTZ, Christie a Barbara GUBBIN, ed. *Služby veřejných knihoven: směrnice IFLA. 2.*, zcela přeprac. vyd. Praha: Národní knihovna České republiky – Knihovnický institut, 2012. 203 s. ISBN 978-80-7050-612-7.
- Library Advocacy Unshushed. *EdX: Free online courses from the world's best universities* [online]. Cambridge, MA: EdX, 2017 [cit. 2017-05-11]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/>.
- MATARAZZO, James M. a Laurence PRUSAK. Valuing Corporate Libraries: a Senior Management Survey. *Special Libraries* [online]. 1990, **81**(2), 102–110 [cit. 2017-05-06]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/>.
- OAKLEAF, Megan. *The Value of Academic Libraries: a comprehensive research review and report* [online]. Chicago: Association of college and research libraries, 2010 [cit. 2017-04-26]. ISBN 978-0-8389-8568-7. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/>.
- STRIPLING, Barbara. Library Advocacy Day 2016. In: *Information Space: the Official Blog of the Syracuse University iSchool* [online]. Syracuse: Syracuse University, 2016 [cit. 2017-05-11]. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/>.
- THOMPSON, J. Michael. Building our presence on campus: the University Libraries Section's (ULS) groups address advocacy and leadership issues at the ALA Midwinter Meeting. *College* [online]. 2007, **68**(5), 294–297 [cit. 2018-01-25]. ISSN 00990086. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/>.
- XU HONG. Type and level of position in academic libraries related to communication behavior. *Journal of Academic Librarianship* [online]. 1996, **22**, 257–266 [cit. 2018-01-25]. ISSN 00991333. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/>.

K počátkům veřejného knihovnictví v Olomouci

V loňském roce jsme si připomínali sté výročí vydání prvního knihovního zákona. Historie olomoucké veřejné knihovny však sahá ještě dál – až k zárodku národních bojů a snah o prosazení českého jazyka a kultury.

V zemích tehdejšího Rakouska-Uherska byl roku 1867 vydán nový spolkový zákon, který mimo jiné umožňoval rozvoj čtenářských spolků. Snahy českých vlastenců na sebe nenechaly dlouho čekat a spolky různorodých zaměření začaly vznikat ve velkém. Jednou z důležitých vlastenek, která se zasadila o rozkvět české kultury i vzdělávání a která stála u zrodu první veřejné knihovny v Olomouci, byla Marie Pospíšilová, pozoruhodná osobnost historie města.

Národní boje na Moravě a spolková činnost

Druhá polovina 19. století se v našich zemích zapsala do historie především jako období národnostních bojů. Nejinak tomu bylo v Olomouci, kde se postupně o slovo hlásili čeští obyvatelé, kteří se snažili prosadit českou kulturu, jazyk, vzdělání i politiku. Německy smýšlející populace tou dobou ve městě výrazně převažovala, především v bohatších a urozenějších vrstvách. Postupně se však nacházelo víc a víc „zapálených“ Čechů mladší generace, nejčastěji z prostých řad či zástupců inteligence, ale také vybraní duchovní, kteří neváhali veřejně projevat svou náklonnost české kultuře.

Poslední třetina tohoto století se rovněž vyznačuje nebyvalým rozkvětem kulturního dění, který se projevil především činností nejrůznějších spolků. Sdružování a scházení v rámci spolků se stalo velmi moderní záležitostí německé i české společnosti. Českým spolkům částečně nechyběl ani politický podtext, a stávaly se tak často jakousi náhražkou politických stran, které

oficiálně nemohly existovat. Spolu s českým dobovým tiskem tak lze spolky považovat za základ národní emancipační snahy.

Postupně vznikaly spolky s rozmanitým zaměřením, jež členy spojovalo: od zpěvu přes divadlo, literaturu, řemesla až po sport. Z těch nejvýraznějších českých se v Olomouci v 60. letech prosadil *Slovanský čtenářský spolek* (později přejmenován a v zaměření zobecněn na *Občanskou besedu*) a *Sokol*, v 70. letech pak *Matice školská*, *Jednota divadelních ochotníků besedních*, *Slovanský dělnický spolek*, *Spolek paní a dívek*, *Klub pokrokového studentstva*, v 80. letech pak vznikl slavný pěvecko-hudební spolek *Žerotín*, *Vlastenecký spolek muzejní* či *Národní jednota pro východní Moravu*. Ze záznamů vyplývá, že celkem mohlo v Olomouci fungovat kolem 130 českých spolků. Na rozdíl od německých spolků, které byly dotované městem, se ty české musely i ve finančních otázkách spolehnout pouze samy na sebe.

Důležitá vlastenecká centra

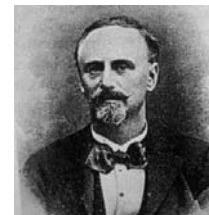
Ke spolkovým a vlasteneckým snahám se váže i vznik dvou důležitých olomouckých center spolkové činnosti. Vlastenci, kteří se chtěli aktivně scházet, hrát divadlo v českém jazyce a věnovat se jiným aktivitám, narazili na nesouhlas a odpor ze strany německého vedení města, které opakovaně snahy českých vlastenců odmítalo, proto bylo potřebné zařídit si vlastní prostory, které by nepatřily městu. Nejprve se takovým prostorem stal jeden z domů na Dolním náměstí, který v roce 1871 zakoupil *Slovanský čtenářský spolek*, později transformovaný v *Ob-*

čanskou besedu. Budova se například stala zázemím pro česká divadelní představení, prostřednictvím *Matice české* se odtud podporoval vznik českých škol (*Slovanské gymnázium* v Olomouci) a roku 1873 zde vznikl peněžní ústav *Občanská záložna*. Dům se tak postupně stal místem vhodným pro schůze, přednášky, cvičení *Sokola* apod.

Časem ale Češi, kterým se ve spolkové činnosti dařilo, začali pomýšlet na větší, reprezentativnější a multifunkčnější místo setkávání. V letech 1886–1888 se jím stal Národní dům na ulici 8. května. Postavila ho *První česká stavební společnost při Ústřední rolnické záložně*. V domě byla kavárna a restaurace, kde se mohli vlastenci setkávat, hotel, ale také několik sálů pro pořádání divadelních, hudebních a tanečních akcí. Přestěhoval se sem postupně celý český kulturní a spolkový život a Národní dům se stal centrem českého společenského života nejen pro Olomouc, ale i celou střední Moravu. V poslední čtvrtině 19. století se zde pak vybudovalo to, co považujeme za počátek první české veřejné olomoucké knihovny. V suterénu byla zřízena tělocvična. Aby na sebe dům mohl vydělávat, našlo se v něm místo i pro živnostenské provozovny, advokátní kanceláře či byty vlasteneckých rodin.

Rodina Pospíšilova

Mnohé české rodiny se emancipačním snahám prostřednictvím činnosti v rozličných spolcích a uskutenčení věnovaly celý život. Významným příkladem takového snažení jsou manželé Marie a Josef Pospíšilovi.



Josef Pospíšil

Karel Rozsívál, Mariin otec a tovaryš řeznického řemesla, přišel za prací do německé Olomouce z venkova, kde se hovořilo česky. Stal se váženým členem všech českých spolků, zastupoval národní zájmy v *Obchodní a živnostenské komoře*, přitom ale zůstal šikovným a pracovitým řemeslníkem, takže se rychle hospodářsky pozvedl. S manželkou pak vychoval tři dcery a jednoho syna, kterým v plné míře předal svůj vlastenecký zápal. Jako první se roku 1857 narodila právě Marie, dále přišly na svět Amalie a Barbora a nakonec Karel, kterému otec umožnil vzdělání a který se nakonec stal lékařem. Ani



Budova Ústřední rolnické záložny v roce 1900

jedna z dcer nechyběla od založení *Občanské besedy* na žádné slavnosti, všechny zpívaly v *Žerotínu*, hrály divadlo, navštěvovaly přednášky v rámci muzejního spolku, ale také se činily v dobročinných aktivitách.

Marie Rozsíválová se roku 1874 provdala za účetního a později ředitele *Ústřední rolnické záložny* Josefa Pospíšila, jednu z předních osobností českého národního hnutí zejména v oblasti hospodářství. Josef Pospíšil byl jednou z nejdůležitějších osob, které stály při vzniku Národního domu, stal se jedním ze spoluzakladatelů *Jednoty divadelních ochotníků*, členem výboru spolku *Žerotín*, *České besedy* atd. *Ústřední záložna rolnická* v Olomouci vznikla roku 1870; tou dobou jiný český peněžní ústav neexistoval. Fungovala 54 let, během kterých sloužila jako důležitá finanční opora národního i hospodářského života na Olomoucku, podporovala veškeré podnikání obcí, jednotlivců i společností, a tak pomáhala národnímu vzestupu.

Josef Pospíšil roku 1897 ve věku 53 let onemocněl a zemřel. Bezdětná vdova Marie Pospíšilová se pak o to intenzivněji podílela na českém veřejném, sociálním kulturním i politickém životě.

Marie Pospíšilová iniciátorkou první veřejné knihovny

Veškerou její činnost vyjmenovává Milan Tichák v publikaci *Olomouc rodu ženského*. Marie byla „předsedkyní *Ústavu hraběte Pöttinga*, členka ústředního výboru *Národní jednoty* a odtud iniciátorka a první správkyně české veřejné knihovny, kustodka *Vlasteneckého muzea*, pěvkyně, režisérka i choreografka v *Žerotínu*, režisérka a vynikající herečka také v ochotnickém divadle apod.,

ale zejména neúnavná sociální pracovnice v péči o děti v rámci *Dobročinného komitétu dam*, v *Červeném kříži*, v *Okresní péči o mládež* i jinak nesmírně aktivní osobnost“. Prožila také ještě necelých deset let jako občanka samostatného Československého státu a stala se i aktivní členkou městského zastupitelstva.

Při *Národní jednotě* vznikl 17. 9. 1885 Dámský odbor, odkud vzešla iniciativa vybudovat v Olomouci českou veřejnou knihovnu. S touto myšlenkou nevystoupil na valné hromadě v roce 1887 nikdo jiný než Marie Pospíšilová. Od roku 1887 se sbíraly knižní dary a začal se tvořit základní fond, Dámský odbor jednal s jednotlivými spolky, aby vyměnily odborné knihy za ty populárně naučné a beletristické. Prvního prosince 1889 byla v klubovně *České besedy* v Národním domě otevřena a zpřístupněna první veřejná knihovna Národní jednoty v Olomouci. V tento den čítal její fond 600 svazků. Pro srovnání: první německá knihovna byla ve městě otevřena až o pět let později. Před veřejnými knihovnami existovaly pouze univerzitní, tedy ty odborné, určené pouze omezenému okruhu studentů a čtenářů. První prosinec 1889 si dodnes v Olomouci připomínáme jako den vzniku první veřejné knihovny. Spolehlivě zaznamenané údaje o fondu a výpůjčkách máme z roku 1895; tehdy bylo ve fondu knihovny již 1445 svazků, ze kterých si přišlo vypůjčit knihu 2253 čtenářů. V roce 1897 se pak otevřela čítárna *Národní jednoty*, kde bylo k dispozici přes 100 titulů periodik. O knihovnu i čítárnu se staraly členky Dámského odboru až do roku 1906.

Role žen

O Marii Pospíšilové, stejně jako o dalších podobně smýšlejících a pracujících ženách té doby, můžeme říci, že stály na počátku emancipace nejen národní, ale také ženské. Například v *Ústavu hraběte Pöttinga* dělaly jeho předsedkyně všechno pro to, aby měly mladé české dívky a ženy kde studovat a rozvíjet své schopnosti alespoň tak, jak doba dovoľovala. Před *Ústavem* žádné podobné možnosti ženy v Olomouci neměly, což ze své vlastní zkušenosti Marie Pospíšilová velmi dobře věděla. Její otec, Karel Rozsival, by své nadané dcery rád nechal studovat stejně jako syna, ale nebylo kde...

Spolek *Ústav hraběte Pöttinga v Olomouci, český pensionát a škola pro vzdělání dívek* si

vzal za své rozšíření vzdělání žen a zpřístupnění lepších pracovních příležitostí – ve smyslu náboženském, intelektuálním i prakticko-hospodářském. Pracoval v úzkém spojení s činností české vyšší dívčí školy v Olomouci a jeho průkopnický způsob organizace dívčího školství inspiroval mnohé nově vznikající dívčí školy v Čechách i na Moravě.

Rys ženského emancipačního hnutí můžeme spatřovat i v tom, že se ve spolku od začátku počítalo s tím, že činnými členkami budou po celou dobu jeho fungování pouze ženy. Předsedkyněmi spolku se vždy stávaly manželky vysoce postavených Čechů, význačné ženy českého společenského života, na svou dobu vzdělané a především národně uvědomělé. Marie Pospíšilová se předsedkyní stala v roce 1909 a byla jí až do své smrti roku 1928. Spolek se zaměřoval na pořádání nejrůznějších přednášek, schůzí, výstav, koncertů, představení apod., a to nejen na ženská témata. Mimo to členky spolku přijímaly rozmanité návštěvy delegací z domova i ciziny, nejčastěji šlo o návštěvy příznivých spolků.

Přínos pro Olomouc

Vedle šíření české kultury či vzdělání prostřednictvím nového typu školství, založení veřejné knihovny, pořádání nejrůznějších přednášek apod. byla pro Marii Pospíšilovou velice důležitá také práce charitativní. V rámci spolků se starala o chudé a nemocné spoluobčany, o matky s dětmi, o novorozence v jeslích, malé žáky, kteří potřebovali finanční podporu či studentské ubytování a jiné.

Marie Pospíšilová prožila po všech stránkách velmi aktivní život a nasmazatelně se zapsala do dějin města. S manželem se jako vlastenci par excellence zasadili o emancipaci našeho národa a svobodnější budoucnost. Když Marie roku 1928 zemřela, Rada města Olomouce rozhodla, že po ní pojmenuje ulici. Podobné cti se žádné jiné vlastence nedostalo. Ulici Marie Pospíšilové jako připomínku její osobnosti dodnes v Olomouci najdete nedaleko ulice Wolkerova a Výstaviště Flora. V historii Knihovny města Olomouce Marie Pospíšilová také zaujímá důležité místo iniciátorky jejího vzniku.

IVANA CHUDOBOVÁ | osobnosti@kml.cz

Fota: archiv rodiny Pospíšilových

Využití nových technologií

Národní digitální knihovna – jak se mohou zapojit knihovny a jejich uživatelé

Národní digitální knihovna (dále NDK), kterou provozuje Národní knihovna ČR (dále NK), nově nabízí službu vzdáleného přístupu k plným textům dokumentů (knihy, časopisy, noviny atd.) vydaných na území České republiky do roku 1989. Jedná se o dokumenty, které jsou chráněny autorským zákonem, tj. neuplynulo 70 let od smrti autora, a které nejsou dostupné na běžném knižním trhu, a to včetně případných dalších vydání. Služba se poskytuje na základě licenčních smluv NK s kolektivními správci DILIA a OOA-S.¹ NDK kromě toho obsahuje plné texty dokumentů, které jsou z hlediska autorského práva volné, tj. byly vydány v minulých staletích až do začátku 20. století.

Zatímco plné texty digitalizovaných knih a časopisů vydaných do počátku 20. století jsou uživatelům knihoven i nejširší veřejnosti již delší dobu běžně dostupné (uživatelé si je na internetu mohou vyhledat, otevřít, číst, kopírovat i tisknout), u novějších dokumentů tato volnost až do nedávné doby neplatila. Fakticky to znamenalo, že pokud uživatel zjistil, že kniha byla digitalizována, mohl se dostat k jejímu plnému textu pouze tak, že musel fyzicky dojít do knihovny, která knihu digitalizovala, a na počítači v knihovně zde dokument číst. Výše zmíněná licenční smlouva v současné době umožňuje, aby se lidé pomocí **služby vzdáleného přístupu** dostali k plným textům těchto digitalizovaných dokumentů právě prostřednictvím NDK.

Co jsou to díla nedostupná na trhu?

„Díla nedostupná na trhu“ (zkráceně „DNNT“), jsou vymezena autorským zákonem (§ 97f). V tomto smyslu jsou díla nedostupnými na trhu:

- díla slovesná, včetně děl do nich vložených nebo začleněných nebo tvořících jejich nedílnou součást (tedy ilustrací apod.),
- pro která byl autorem (nositelem práv), knihovnou nebo kolektivním správcem podán návrh na zařazení do seznamu DNNT, uveřejněného na webu NK,
- jejichž užití není zjevně předmětem prodejních nebo licenčních podmínek, které vylučují možnost označit je za nedostupná na trhu (například možnost zakoupení e-knihy),
- která nebylo možno v druhově shodném nebo obdobném vyjádření ve lhůtě šesti měsíců od podání návrhu, při vynaložení přiměřeného úsilí a za obvyklých podmínek opatřit za úplatu v běžné obchodní síti,
- která byla na tomto základě NK zařazena do seznamu DNNT,
- přičemž autor (nositel práv) nevyzval NK k vyřazení svého díla ať z návrhů, nebo ze seznamu DNNT.

¹ Podrobnosti o procesu vyjednávání licence viz RICHTER, Vít. Zpřístupnění digitalizovaných dokumentů chráněných autorským právem. *Bulletin SKIP* [online]. 2018, roč. 27, č. 2 [cit. 2020-07-26]. ISSN 1213-5828. Dostupné z: <https://bulletinskip.skupcr.cz/node/359>.

NDK-DNNT v roce 2020 zpřístupňuje 74 145 knih a 2408 titulů periodik vydaných do roku 1989 na území České republiky. Od počátku roku 2021 budou dostupné dokumenty vydané až do roku 2007 (periodika do roku 2009).

V současné době se prostřednictvím NDK zpřístupňují dokumenty, které byly digitalizovány v NK, většina dokumentů digitalizovaných v Moravské zemské knihovně a také část výsledků digitalizačních projektů jiných knihoven, které byly financovány pomocí dotačního programu VISK 7. Mimo zůstávají dokumenty z Knihovny Akademie věd ČR a také dokumenty z krajských knihoven a jiných institucí, které zpřístupňují své dokumenty v systému Kramerius. V budoucnu se předpokládá, že i tyto dokumenty budou zpřístupňovány ve společném rozhraní NDK. Rozvoj systému Kramerius pro zpřístupnění autorsky chráněných děl a agregace jednotlivých digitálních knihoven do společného rozhraní se řeší v rámci výzkumného projektu RightLib.²

Služba vzdáleného přístupu k NDK-DNNT

Služba umožňuje registrovaným uživatelům pouze čtení plného textu dokumentu. Současně je zakázáno zhotovení jakékoliv digitální i tiskové kopie. Porušení tohoto zákazu je důvodem k pozastavení poskytování služby až do odvolání a případně i k sankcím za spáchání autorskoprávního deliktu porušením autorského zákona. Podmínkou služby je registrace uživatele v knihovně, která má uzavřenou smlouvu o poskytování služeb NDK s NK. Uživatel se ke službě může připojit ze svého zařízení (počítač, notebook, tablet apod.) a po registraci službu využívat. **Služba se knihovnám i uživatelům poskytuje bezplatně.**

Službu zpřístupnění děl nedostupných na trhu (NDK-DNNT) nabízí NK prostřednictvím knihoven, které poskytují veřejné knihovnické a informační služby, tj. jsou evidovány podle knihovního zákona č. 257/2001 Sb. Knihovna, která bude mít

zájem svým uživatelům a návštěvníkům zpřístupnit službu vzdáleného přístupu, musí mít uzavřenou smlouvu o poskytování služeb NDK s NK a splnit několik podmínek³:

- Projevit o službu zájem, tj. správně a úplně vyplnit vstupní formulář.
- Uzavřít smlouvu s NK o zpřístupnění služby.
- Seznámit své registrované uživatele s pravidly poskytované služby vzdáleného přístupu (služba NDK-DNNT se může poskytovat registrovaným uživatelům).
- Vést řádně evidenci svých ověřených uživatelů a zajišťovat její průběžnou aktualizaci.
- Poskytnout NK údaje o uživateli, které jsou nezbytné pro jednoznačnou identifikaci uživatele (jedná se o emailovou adresu uživatele).⁴
- Poskytovat NK pravidelně aktualizovaný seznam emailových adres uživatelů.
- Získat od uživatelů souhlas k tomu, aby v případě, že ze strany uživatelů dojde k porušení autorských práv, mohla knihovna poskytnout osobní údaje uživatelů kolektivním správcům k dalšímu šetření.
- Poskytnout součinnost v případě porušení pravidel ze strany uživatele, tj. poskytnout příslušnému kolektivnímu správci nebo Policii ČR relevantní osobní údaje o uživateli.

Cílem je, aby uživatelé mohli přistupovat pod svým skutečným účtem vzdáleným přístupem odkudkoliv. Knihovny a jejich uživatelé se do služby NDK-DNNT zapojují postupně v několika vlnách. V současné době službu využívají vysokoškolské knihovny, knihovny Akademie věd a knihovny zapojené do Centrálního portálu KNIHOVNY.CZ. Jedná se o knihovny, které pro identifikaci uživatelů využívají identity v rámci České akademické federace identit eduID.cz.

Nyní nastává období, kdy se budou moci postupně zapojovat i další knihovny. S ohledem na to, že uzavírání smluv i zapojování knihoven je kapacitně dost náročné, předpokládá se, že NK bude knihovny vyzývat k zapojení postupně. Předpokládá se, že v krajských knihovnách pro-

běhnou semináře, na kterých bude vysvětlen postup zapojování a další nezbytné podrobnosti.

Jak zapojit knihovnu do online služby NDK-DNNT?

Podrobný postup pro zapojení knihovny je k dispozici na stránce <https://dnnt.nkp.cz/knihovny.html#JakSeZapojit>:

1. Knihovna si na této stránce vybere registrační formulář⁵ a po jeho vyplnění ho odešle na adresu dnnt-registrace@nkp.cz.
2. NK vyhodnotí údaje uvedené v zaslaném formuláři, případně si vyžádá doplnění a formulář akceptuje.
3. NK následně pošle knihovně připravenou smlouvu podepsanou za NK. Vyplněný formulář bude součástí smlouvy.
4. Knihovna podepíše smlouvu a její přílohu a odešle vše zpět NK.

⁵ Pokud pro identifikaci uživatelů nepoužíváte identitu eduID, zvolte formulář s označením **Online přístupy NDK via identity NDK** (zřízeno a provozováno NK pro partnerské instituce bez IDP zdarma). Formulář je k dispozici na adrese: https://dnnt.nkp.cz/downloads/DNNT_priloha_1a.xlsx.

Týden knihoven s Wikipedií 2020

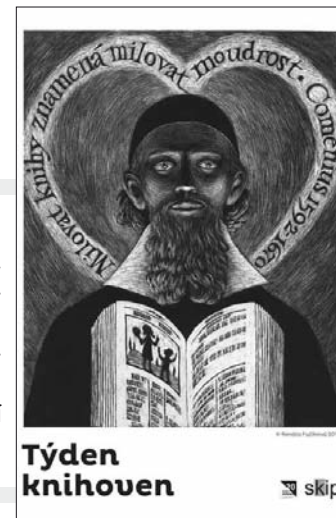
Jedním z wikiprojektů iniciovaných v České republice spolkem Wikimedia (představeným v předešlém čísle časopisu *Čtenář*, s. 274–275) a realizovaným ve spolupráci se Svazem knihovníků a informačních pracovníků (dále SKIP) je *Týden knihoven s Wikipedií*. Vyzývá tuzemské knihovníky a knihovnice k zapojení do tvorby Wikipedie a doplnění informací souvisejících s knihovnami či jejich regionálním působením do této největší internetové encyklopedie.

Není náhodou, že je právě Česká republika rodištěm projektu takového formátu. Máme totiž nej hustší síť veřejných knihoven na světě. O to více překvapující je fakt, že samostatný článek na Wikipedii má pouze 105 z nich, tj. méně než 2 % z existujícího počtu. Tento nedostatek snižuje pravděpodobnost, že záslužná činnost veřejných

5. Následně proběhne předání technických informací nutných k spuštění služby a otestování ze strany zapojené knihovny.
6. Od začátku v průběhu provozu dojde ke změně takto poskytnutých údajů, knihovna bez zbytečného odkladu oznámí změnu NK prostřednictvím osoby označené jako „Administrativní kontakt“ na adresu dnnt-registrace@nkp.cz.

Pokud se na knihovnu obrátí zájemci o zapojení do služby vzdáleného přístupu k NDK-DNNT a knihovna dosud nebude mít uzavřenou smlouvu, je možné zájemce odkázat na jiné knihovny, které služby již nabízejí. Pokud se zájemce v takové knihovně zaregistruje jako uživatel, bude moci službu bezplatně využívat. Pro knihovny i uživatele se připravuje příručka usnadňující vyhledávání v NDK-DNNT, která je provozována v systému Kramerius.

VÍT RICHTER | Vit.Richter@nkp.cz



knihoven a informace týkající se jejich fungování vejdu do povědomí veřejnosti. Jako spolek Wikimedia úzce spolupracujeme s knihovnami po celé republice. Kladli jsme si tedy otázku, která stála u zrodu projektu: Nemohli by a nechtěli by s tímto nedostatkem něco udělat ti nejvolanější, sami knihovnice a knihovníci?



Inspirovající interiér pobočky Městské knihovny Tábor v Sídlíšti nad Lužnicí

Foto: Lada Lenkerová

První výzva ke změně navazující na tuto myšlenku probíhala od května do října roku 2019. Zapojilo se do ní 40 knihovníků a knihovnic, kteří dohromady vylepšili 44 článků. V průběhu *Týdne knihoven s Wikipedií 2019* byly rozšířeny články o obcích, ve kterých knihovny sídlí, a o informace o samotné knihovně. Navíc bylo napsáno 18 článků věnujících se výhradně knihovně. Vzorovou ukázkou je článek o Městské knihovně Antonína Marka v Turnově. Česká Wikipedie díky tomu obsahuje další užitečné informace a podrobnosti o knihovnách, které jsou tím pro veřejnost dostupnější.

Na loňský úspěšný ročník jsme se společně se zástupci SKIP rozhodli navázat. *Týden knihoven s Wikipedií* má i letos stejný cíl, tedy doplnění Wikipedie o další potřebné informace. Ústřední téma v roce 2020 dále rozvíjíme a vybízíme účastníky k obohacování regionálních a místně popisných hesel mj. o podrobnosti související s lokálními a regionálními školskými institucemi, o zajímavosti i dobové fotografie. Více informací o letošní akci naleznete přímo na stránkách www.wikipedia.cz po zadání hesla „Wikipedie: Týden knihoven s Wikipedií“.

Pokud vám při čtení této výzvy proběhne hlavou *Moc rád/a bych se zapojil/a, ale nevím, jak na to*, v první řadě vám za takovou myšlenku děkujeme a jako Wikimedia vás v tom samozřejmě nenecháme. Víme, jak náročné může být hledání volného času v už tak nabitým pracovním dni, proto navrhujeme započítání doby strá-

vené editováním do individuálního vzdělávání knihovnic a knihovníků.

Dále nabízíme hned několik možností podpory v průběhu *Týdne knihoven* i mimo něj, podle potřeb dané knihovny. Do škály naší podpůrné sítě patří v první řadě asistence s nahráváním volných děl a fotografií pod licencemi na Wikimedia Commons. Jsme vám k dispozici i online. Můžete rovněž využít možnosti tzv. online poradny, kde se s námi, zkušenými wikipedistkami a wikipedisty, dalšími dobrovolníky a dobrovolnicemi můžete poradit a konzultovat na platformě

Whe-reby.

Navíc nezávisle na této akci pravidelně organizujeme školení pro knihovnice a knihovníky, ve kterých se naučíte pracovat s Wikipedií. Získané znalosti posléze můžete využít nejen pro zapojení do výzvy. Absolováním takového školení získáte základy pro psaní Wikipedie, které můžete po splnění specializovaného kurzu dále předávat třeba i seniorům a seniorkám pod hlavičkou projektu *Seniori píšou Wikipedii*, který je už popsán ve zmiňovaném předchozím příspěvku ve *Čtenáři*. Nejbližší kurz *Základy Wikipedie (nejen) pro knihovníky* pořádáme ve spolupráci s Národní knihovnou ČR již 5. 10. 2020 v pražském Klementinu. Na něj navazujeme praktickým *Workshopem psaní Wikipedie*, který proběhne 12. 10. na stejném místě. Sérii uzavřeme 26. 10. specializovaným kurzem *Jak učit seniory psát Wikipedii*. Více informací o jednotlivých akcích naleznete na Wikipedii po zadání hesla „Wikipedie:Vzdělávání/Knihovníci“. V případě potřeby nás můžete vždy kontaktovat na adrese knihovny@wikimedia.cz.

Ve spolku Wikimedia věříme, že *Společně budujeme svět, ve kterém má každý člověk volný přístup k veškerým lidským znalostem a má právo k nim svobodně přispívat*. Každým svým zapojením přispíváte k naplnění naší vize a své právo také naplno realizujete. Více informací k naší činnosti naleznete na webu www.wikimedia.cz.

LUCIE JONÁČKOVÁ

lucie.jonackova@wikimedia.cz

Náprava škol a Zlatý Amos

Ke Komenskému se v otázkách výchovy a vzdělávání obracíme již čtyři století. Které z jeho myšlenek jsou stále nosné, které překonané a co zmizelo v překladu? Probíhající *Národní oslavy výročí Jana Amose Komenského* mohou být dobrou příležitostí k ohlédnutí a inspiraci.

Muzea se otevřela návštěvníkům už během léta, takže je znovu přístupná i výstava *Komenský v komiksu*, kterou jsem připravila s kolegy pro Národní pedagogické muzeum a knihovnu Jana Amose Komenského. Školy však čekají na září. Přestože před prázdninami částečně obnovily provoz, všichni zúčastnění, ke kterým patří i knihovníci, hledí do nového školního roku s obavami.

Covid-19 a Komenský

Zatímco komiksovou výstavu jsme chystali před epidemií covidu-19, doprovodnou publikaci už jsem psala v neklidných koronavirových časech. Komiksy jsem tak doplnila příběhem o chlupe temnějším, než jsem původně zamýšlela. *Kniha S Komenským do komiksu* nese podtitul *Únikovka s Amosem* a sleduje čtveřici dětí během únikové hry. Každý z hrdinů si nese nějaký problém, který se ve školním prostředí neřeší, naopak se zde ještě nepříjemně zvyrazňuje.

Otázku, nakolik má klima školy na dětskou duši blahodárný vliv, nakolik nikoli, či jí dokonce škodí, si pokládá mnoho rodičů. V době, kdy se školy nečekaně uzavřely a vtáhly rodiny přímo do epicentra vzdělávacího procesu, začalo čerobílé vidění učitelů vykazovat trhliny.

Kdo neumí, učí

Hned první otázkou, která se při přemítání nad Komenským vynoří, je, proč vzdělanec sedmnáctého století vlastně ztrácel úvahami nad školami čas. Dokonce neváhal sepsat pojednání o výchově předškolních dětí, které nazval *Informatorium školy mateřské*. Přípravoval se přece na duchovní dráhu. Proč se tedy nevěnoval prestižnějším úkolům?



Momentka z doprovodného programu na výstavě s lektorem

Foto: archiv Kláry Smolkové

Tento pohled odráží naše současné podceňování pedagogické práce. Předávání vědomostí další generaci, její zušlechťování a formování považuje mnoho lidí za činnost, která nevyžaduje velké úsilí ani speciální dovednosti. Mnozí si až v týdnech povinného domácího vzdělávání hořce uvědomili, jak nesnadná činnost to je.

Komenský si byl naopak niterně vědom, o jak zásadní úkol ve výchově běží. Podle něj bychom měli v jejím rámci postihnout boží záměr a napomáhat jeho naplnění, protože budoucnost společnosti se odvíjí od dětí a mládeže. Nejprve takto Komenský činí v intencích jednoty bratrské, kde se učitelská dráha vnímá jako nutná součást té kněžské. Po odchodu do Lešna zároveň promyšlí obecné otázky vzdělávání jako způsob, jak dosáhnout obnovy českého národa po období rekatolizace.

Praktické rady a strašák akademismu

Bratrské školství prošlo vývojem a Komenský si uvědomuje jeho silné i slabé stránky. Koneckonců Chelčického jednota bratrská se zprvu formovala jako společenství antiintelektuální, nedůvěřující městům, knihám ani vyššímu vzdělání. Krůček po krůčku se bratři a sestry vraceli do měst. Zejména díky biskupovi Janu Blahoslavovi, pro kterého je také příznačný zájem o vzdělání, se církev otevřela knižní kultuře a zájmu o jazyk.

Přesto bylo potřeba za vyšším studiem zamířit na zahraniční univerzity, to platí za Blahoslava i Komenského. Mladí bratři odcházeli na zkušenou. Přesto si v univerzitním prostředí udržovali jistý odstup od akademického světa a jeho fascinace abstrakty. Vždyť ani Komenský nepokračoval po dokončení vysokoškolského vzdělání, přestože jej chápal jako důležitou životní zkušenost, v akademické dráze. Panel věnovaný jeho studiím jsem proto pojmenovala *Vědění dává křídla*.

Nižší bratrské školy představovaly tehdy místa, kde bylo o děti postaráno, pobývaly zde v teple a dostaly najíst. Základní vzdělání se dostalo i dívkám a na rozdíl od běžných tehdejších škol bylo vzdělání pro členy jednoty bezplatné.

Je člověk pouhý stroj?

Dobové nazírání začalo chápat člověka jako mechanismus, který se při správném zacházení uvede do chodu. Komenský však této představě bezhlavě nepodléhal. Byl přesvědčen, že děti nelze k něčemu nutit a je třeba je v první řadě správně motivovat. Pokud budou žáci výukou zaujati, lépe se dosáhnou i kázně.

Trvalým neduhem školství, nejen v sedmnáctém století, je neschopnost vidět věci v celku. Komenský proto prosazoval myšlenku v kategoriích. Jeho *Orbis Pictus* je oslavou přehledného uchopování světa v souvislostech, které si nezadá se současnými obrazovými encyklopediemi. Svět je podle Komenského srozumitelný a dává smysl, proto jeho poznáváním směřujeme k nalezení vlastního místa v něm. I sama moudrost je praktická.

Spisovatel Komenský, ač sám plodný autor, nikdy nestál o tzv. žrouty knih. Předpokládal, že sdílení myšlenek by se mělo přetavit v konkrétní činy. Člověk by v duchu protestantské morálky

měl usilovat o to, aby pracoval a byl pro bližní užitečným.

Homo ludus

Komenský do centra svých pedagogických úvah postavil Ježíšovu lásku k dětem. Ty jsou ve své důvěřivosti a nezkaženosti ryzími bytostmi, a proto mají stejnou důstojnost jako dospělí, což ostatně předznamenávají již husité, pro které jsou děti nejdražším svěřeným klenotem. Komenský vyvozuje, že děti mají právo na odpočinek i hru, a i my dospělí se od nich můžeme učit. Dítě je totiž v bratrském prostředí ve víře rovné dospělému, a tedy má i právo na vlastní názor. Tuto představu zachycuje panel *Obraz světa*, ve kterém průvodce dítky povzbuzuje, ať jsou odvážná a zvědavá.

Panel představující nejvýznamnější Komenského pedagogická díla proto nese název *Radost z poznávání*. Zařadili jsme sem čtyři publikace, které lze právem považovat za bestselery. V článku jsou již zmíněny *Informatorium a Svět v obrazech*. Další je přehledná učebnice latiny *Dvěře jazyků otevřené*, podle které se latinsky naučila i švédská královna Kristina, a *Velká didaktika*, souhrnné dílo, nejprve koncipované pro Čechy a Moravu, později přepracované pro obecnější užití v evropském prostoru.

Zázračná metoda

Ne náhodou jsme panel věnovaný Komenského pedagogické dráze nazvali *Nejoblíbenější učitel Amos*. Co za nosné myšlenky v jeho přístupu ke vzdělání dnes najdeme? Za prvé je to nezdolný optimismus. Komenský je přesvědčen, že člověk není tak zkažený, aby náprava nebyla možná. Cení si rozumu, právě ten považuje za zdroj vnitřního světla, schopný měnit lidskou společnost k lepšímu.

Dnes samozřejmě rozdělení učiva do předmětů, dětí do tříd podle věku, poznatků podle náročnosti a škol podle zaměření bylo tehdy nosnou myšlenkou, podle které se reformovaly celé školské systémy. Neměli bychom však zapomenout, že Komenskému leží na srdci radostné učení. Ne strach z trestu, ale odměna a pochvala je podle něj důležitým povzbuzením k dalšímu vzdělávání.

Stále platný je jistě apel, že učení musí povzbuzovat spontánnost a jedinečnost jednot-



Panel z výstavy Komenský v komiksu na téma *Radost z poznávání*, text Klára Smolíková, kresby Lukáš Fibrich

livce. Žák by měl být podporován, aby si přes řešení problémů a kladení otázek na vše postupně přicházel sám, což se neobejde bez vytrvalosti. Musí také vědět, k čemu má učivo sloužit.

Radostné učení připodobňuje Komenský k chutnému jídlu, a proto i samotná školní budova by měla být příjemným a inspirujícím místem a úko-

lem učitele je povzbuzovat v dětech lásku k vědění a touhu po poznávání. Jistě po právu získává každý rok nejoblíbenější český učitel, kterého ostatně nominují sami žáci, ocenění Zlatý Amos.

KLÁRA SMOLÍKOVÁ

|klara.smolikova@tiscali.cz
ve spolupráci s Richardem F. Vlasákem

Hradní knihovna

Městská knihovna Soběslav se původně nacházela v budově staré radnice na náměstí, která již delší dobu nevyhovovala moderním požadavkům – mezi nejpálčivější problémy patřil chybějící bezbariérový přístup a příliš velká členitost prostoru, která činila budovu energeticky nevhodnou. Modernizace se tak stala nevyhnutelnou. Ve stejném období město řešilo ještě jiný pustnoucí objekt, kterým byl soběslavský hrad. Ten patří k velkým místním středověkým památkám a tvoří, spolu se zbytky městského opevnění, celek hodný památkové ochrany. Už Petr Vok zde uvažoval o zřízení knihovny. Jeho poslední vůle se ale ve své době nenaplnila...

Inspirace Petrem Vokem

Soběslavský hrad vznikl ve druhé polovině 14. století za Jindřicha z Rožmberka ještě před udělením městských práv Soběslavi – první historická zmínka se datuje do roku 1385. Roku 1565 se ujal Soběslavi poslední ze slavného rodu Rožmberků Petr Vok, který zamýšlel úpravu hradu na svoje sídlo. Nakonec se však rozhodl koupit v Soběslavi pouze měšťanský dům (dnešní Rožmberský dům). Hrad začal pustnout a chátrat a měšťané rozebírali zdivo na stavební materiál. Tomu Petr Vok učinil konec na počátku roku 1604, kdy nařídil uzamčení hradu. Krátce před smrtí svou poslední vůlí založil v jižním traktu hradu slavnou Rožmberskou školu (1610). Zároveň měla být, právě v budově hradu, zřízena významná rožmberská knihovna ze svazků uložných v Třeboni. O několik století později se Vokova poslední vůle stala inspirací při řešení otázky záchrany hradu.

V roce 1999 byla na využití hradního paláce vypsána soutěž a o dva roky později byl ze čtyř návrhů vybrán jako vítězný ten od Ateliéru Kročák, který navrhl právě vestavbu knihovny. Tím byl vyřešen jak problém prostoru pro moderní knihovnu, tak problém chátrajících památek. Vítězem soutěže se tedy stalo propojení historické stavby s moderní architekturou. Vzhledem k tomu, že projekt byl připraven právě pro knihovnu, došlo k ideálnímu začlenění památky do každodenního života, nikoli pouze k jejímu zakonzervování.

Jednalo se o záchranu a zhodnocení objektu, který dlouhou dobu chátral a který byl před započatím revitalizace v kritickém stavu. V rámci rekonstrukce došlo k oživení a novému využití hradu v souladu s potřebami města a regionu – zřízením městské knihovny byla nalezena nová funkce historického objektu hradu, jehož areál byl znovu začleněn do organismu města. Město Soběslav získalo revitalizací objektu hradu spolu s již dokončeným rekonstruovaným objektem kulturního domu ucelené informační, kulturní a vzdělávací centrum s regionální funkcí. Tím povznáší pro město tak potřebné funkce důležité pro další rozvoj nadstavbových potřeb obyvatel regionu.

Desetiletí k realizaci projektu

Od roku 2002 se prováděly na hradu práce s použitím finančních prostředků z Programu regenerace městských památkových zón a následně z Programu záchrany architektonického dědictví. K rozsáhlé finančně a technicky náročné obnově hradního paláce došlo v plném rozsahu především díky podpoře z Evropského regionálního rozvojového fondu. V roce 2008 bylo město úspěšně v získání finanční dotace ve výši 36,2 mil. korun z Regionálního operačního programu NUTS II Jihozápad, a tak se přikročilo k vestavbě knihovny. Celkové náklady projektu, který se realizoval v letech 2009–2010, dosáhly téměř 45 mil. korun.



Vstup do knihovny a jeho dominantu věž Hláska při pohledu z parku

Cesta od vítězství v soutěži k následné realizaci projektu trvala deset let. Hlavní architekt Jaromír Kročák měl velké obavy, že realizace projektu bude dokonce neuskutečnitelná. Měl nicméně velkou podporu hlavního investora, resp. soběslavského starosty Jindřicha Bláhy. Ten našel odvahu pustit se do projektu, který mohl působit jako kontroverzní. Na počátku totiž bylo největším úskalím záměr prosadit, protože propojení moderní architektury s historickým objektem se ne vždy setkává s pochopením.

Při realizaci projektu architekt konzultoval specifické potřeby knihovny nejen s Národním památkovým ústavem, ale také s tehdejší vedoucí knihovny Alenou Fremrovou. Jedním z hlavních technických požadavků bylo zajištění bezbariérového přístupu, který uživatelé výrazně postrádali. Určující ideou knihovny pak měl být otevřený prostor k setkávání, jakýsi „obývák města“.

Areál soběslavského hradu je situován do severozápadní části historického centra Soběslavi. Sestává z několika dochovaných částí. Především je to hradní severní křídlo zvané palác, nárožní věž Hláska, západní křídlo a jižní křídlo, které bylo v nedávné době rekonstruováno pro nový provoz kulturního domu. Do objektu hradu se vstupuje ze dvou stran – hlavní vstup je z klimatického prostředí parku přes prosklenou vstupní halu v nové přístavbě s výtahem a hlavním schodištěm, zadní vstup je určen spíše pro provozní technické zázemí s přístupem pro zásobová-

ní, kde na hospodářský vstup navazuje výtah (osobní i nákladní), který bezbariérově propojuje všechna podlaží, resp. všechny provozy, a umožňuje přístup do všech úrovní objektu i vozíčkářům. Tento zadní vstup vede z východní strany ze dvora a slouží též pro nouzový únik v případě požáru. Z haly u hlavního vstupu jsou po společném schodišti přístupné všechny prostory knihovny a věž Hláska.

Ve dvoře je zachována dominantu – pivovarský cihlový komín, který je jedním z artefaktů interiéru dvora. Svou izolovanou akcentovanou polohou je jedním z otisků historického vývoje areálu hradu a celého města jako romantická vzpomínka na pivovar z poloviny 17. století. Nad bočním křídlem bývalé lednice byla vytvořena vegetační střecha s částí zadlážděné plochy. Ta navazuje na vnitřní provoz a je přístupná z hlavního prostoru knihovny. Zde se pořádají sezónní kulturní akce pod otevřeným nebem: autorská čtení, recitace, literární večery apod. Návrh architekta počítal s maximálním zachováním všech cenných partií objektu hradu a s jejich začleněním do nového celku. Dochované konstrukce jsou stabilizovány a zrestaurovány. Objekt paláce, lednice a Hláska je zachován ve stejném rozsahu a tvaru, střechy navenek nedoznávají změn a interiéry knihovny navazují na stávající kamenné zdi a impozantní prostory uvnitř. Nově je pojednáno pouze západní vstupní průčelí z parku, kde je přistavěna minimalistická



Foto: archiv města Soběslav



Pohled na knihovnu z horního ochozu a vernisáž u příležitosti výstavy fotografií

prosklená hmota se schodištěm a osobním výtahem do jednotlivých podlaží.

Knihovna i pro další generace

Nové prostory knihovny jsou dimenzovány zhruba na 35 000 svazků. Plocha knihovny se v porovnání s dříve užívanými prostory téměř zdvojnásobila a činí zhruba 800 m². Je to dáno mimo jiné i tím, že knihovna má patrovou galerii.

Z architektonického hlediska bylo důležité zachování objektu pro další generace bez výraznějších zásahů do památkově chráněných konstrukcí a maximální využití těch stávajících pro novou stavbu. Byla ponechána možnost případné demontáže nové přístavby vstupu, a to bez zásadních zásahů do historické podoby objektu. Historické konstrukce a zdivo hradu je permanentně vystaveno jako artefakt díky proskleným stěnám a stropu kontejneru knihovny. Historické zdivo se také využívá jako galerijní prostor. Zasazení skleněného skeletu, ve kterém se nachází moderní městská knihovna, do útrob hradu je unikátním řešením.

Hlavním kritériem při návrhu přestavby a dostavby hradu s ohledem na zvolenou funkční

náplň byla snaha autora o konvergenci původního objektu s novými konstrukcemi tak, aby stávající dochované konstrukce byly zasaženy co možná nejméně a aby nové funkční části splňovaly nároky na technické a estetické řešení knihovnického provozu dneška a budoucnosti. Tím byl stanoven limit zásahů do stávajících konstrukcí. Provizorní konstrukční statické zajištění, které bylo řešeno táhly a výdřevami, převzala realizovaná vodorovná ztužující železobetonová deska vetknutá do stěn přibližně v polovině výšky palácového křídla. Tato deska definuje podlahu vloženého „kontejneru“ knihovny, který může být kdykoliv v budoucnosti demontován a odstraněn, pokud budou další generace na daný prostor klást jiné nároky s jiným prostorovým využitím.

Řešení vnitřního prostoru

Kontejner knihovny je jak fyzicky, tak technicky oddělen od stávajících konstrukcí stěn a krovu. Je proveden v podobě celoprosklené konstrukce, podlaha je plná s požadovanou únosností, stěny a strop jsou celoprosklené s dostatečnými odstupy od vnitřních líců historických stěn

(s distancí cca 90–150 cm mezi sklem a původní stěnou). Kontejner má svou „atmosféru“ s minimální stálou vlhkostí a teplotou vnitřního prostoru potřebnou pro ochranu knižního fondu, naopak historické konstrukce hradních stěn jsou stále v původním „venkovním“ prostředí s dosavadními parametry vlhkosti a teploty venkovního prostoru potřebnými pro stabilizaci dochovaných stavebních konstrukcí. Suterénní prostory jsou ošetřeny proti vztlínání zemní vlhkosti.

Do střechy a do krovu se zásadně nezasahovalo, pouze byla provedena celková oprava a některé dřevěné prvky krovu byly požárně ochráněny nátěrem a obkladem.

Z hlediska využití objektu bylo – kromě již zmíněné nutnosti bezbariérového přístupu – nutné do prostoru začlenit tzv. „čtenářské koutky“, tedy místa pro posezení, kde si čtenáři mohou nerušeně číst či studovat odbornou literaturu. Dalším nezbytným prostorem pak bylo místo pro počítače určené k přístupu na internet. Stará budova knihovny se členila na dvě separované oddělení: oddělení pro dospělé čtenáře a oddělení pro dětské čtenáře. V současné době je prostor otevřen všem věkovým kategoriím, a přestože výpůjční pulty rozdělení na dětské a dospělé oddělení respektují, knihovnice mohou v případě potřeby obsloužit čtenáře na obou místech bez rozdílu.

V projektu byl původně navržen pouze jeden bezbariérový výtah; po konzultaci bylo nutné zahrnout také výtah v přední části knihovny či zázemí pro pracovníky a knižní sklad.

Před otevřením knihovny panovaly na jedné straně obavy ze společného prostoru dětského a dospělého oddělení, na straně druhé ale byla zmíněna idea jakéhosi obýváku, kde mohou všechny věkové skupiny koexistovat. Obavy se ukázaly jako neopodstatněné – provoz probíhá bez problémů, dětské čtenáři jsou ukáznění

a v případě, že se pořádají akce určené právě nižším věkovým skupinám, často se rádi zapojí i čtenáři starší.

Zaměstnankyně knihovny si musely přivyknout zejména na jeden velký otevřený prostor a na velký nárůst návštěvníků, protože knihovna nadále nebyla pouze knihovnou, ale zároveň zpřístupněnou kulturní památkou. První měsíce po otevření byly velmi hektické. Konaly se prohlídky jak pro knihovníky či architekty, tak pro individuální zájemce o historii či architekturu. S tím pak rovněž souvisel potěšitelný nárůst čtenářů.

Prostory knihovny se využívají k výstavám a k pořádání společných akcí s mateřskými a základními školami, zájmovými a společenskými organizacemi (např. besedy, setkání se spisovatelem, autorská čtení, podvečery poezie, prezentace nakladatelství, svatební obřady atd.). Mezi spolky, které knihovní prostory využívají pravidelně, patří např. obec Baráčekův či Diakonie Rolnička. V knihovně se každý týden schází dobrovolníci, kteří pomáhají vyrábět kompenzační pomůcky či kompletují výrobky k charitativnímu prodeji. Za příznivého počasí se některé zmíněné akce pořádají na venkovní terase, která slouží k příjemnému posezení.

Za zmínku stojí také to, že veškeré stěhování knih probíhalo o letních prázdninách za spoluúčasti čtenářů. Zhruba polovinu knih si čtenáři napůjčovali z původní knihovny domů a po přestěhování je postupně začali vracet již do knihovny nové, čímž zmírnili chaos a velmi zjednodušili stěhovací práce. Jednalo se o iniciativu samotných čtenářů, kteří nevnímají knihovnu pouze jako službu, ale naopak jako přátelskou instituci, která je nedílnou součástí jejich života. Tuto přátelskou atmosféru nová hradní knihovna naplňuje beze zbytku.

ANDĚLA POSLUŠNÁ

knihovnasobeslav@seznam.cz

Ceny a ocenění za realizaci knihovny

- cena PRESTA – nejlepší prestižní stavba Jižních Čech 2011 v oboru rekonstrukce
- cena INSPIRA 2011 jihočeského hejtmana
- hlavní cena GRAND PRIX 2011 českých architektů v oboru rekonstrukce
- 2. cena v soutěži Kompas 2012 o nejlepší stavbu financovanou z fondů EU
- ocenění v regionálním kole a 2. cena v mezinárodní soutěži BEFFA 2012 v oboru rekonstrukce
- cena za nejsympatičtější projekt v soutěži E.ON Energy Globe Award ČR 2013 (tzv. „ekologický Oskar“)

Dílny v knihovnách – pojdme to propojit

Říkáte tomu různě: dílna, makerspace, laboratoř, itlab, kreativní hnízdo, půda... Jedná se o rozšíření služeb knihoven o technologie různého druhu – ozoboti, 3D tiskárny, 3D skenery, šicí stroje, nahrávací studia, virtuální realita... Hračky.

→ **Není vůbec na škodu, když potřeba zřídít v knihovně dílnu vychází z konkrétních (i zcela soukromých potřeb) vás nebo vašich kolegů.**

Nějakou dobu jsem pomáhala kamarádce Beatě vést víkendové kurzy šití pro začátečníky v její otevřené šicí dílně v Brně. Nejvíc mě bavila ta proměna. Holky a paní (a pár kluků a pánů), kteří v sobotu ráno poprvé seděli před šicím strojem nejčastěji s ambicí naučit se něco opravit, zkrátit závěs, zúžit kalhoty..., si v neděli odpoledne odnášeli pět vlastních výrobků. Vrcholem byla většinou kolová sukne. Typický příběh: *Maminka/babička šila, ale já jsem se to od ní [z různých důvodů] nenaučila*. Naučili se to nakonec šichni.

V březnu jsem od Beaty dostala klíče od dílny a šest týdnů organizovala šití roušek pro nemocnice, sociální služby apod. Ušili jsme jich tisíce, přesné číslo vám už neřeknu. Od začátku jsem to myslela hlavně jako takovou sociálně-terapeutickou dílnu. Lidé odcházeli po šesti i osmi hodinách práce a děkovali, že se cítí „zmeditovaní“. A užiteční. Ustálila se nám tam taková komunita tvořená z části absolventy kurzů Beaty dílny. Já jsem většinu času vlastně nic neorganizovala. Lidé se sešli, aby pomohli, a věci se děly. Všichni jsme se tam moc naučili. Vlastně jsem si uvědomila, že jsem se zdaleka nejvíc věcí v poslední době naučila v dílně nebo na workshopch. Děláním. Zkoušením.



Připadá mi proto logické, že knihovny, které se vnímají – a připravovaná *Koncepce rozvoje knihoven na léta 2021–2027* to ukotvuje – jako instituce vzdělávací, učící, komunitní, rozšiřují své služby o rozměr „learning by doing“ (učení se děláním) a vybavují se různými druhy technologií. Mají přitom na co navazovat. V zahraničí od roku 2005 zřizování takových dílen v knihovnách postupně narůstá; od roku 2013 vznikají návody, metodiky a publikace, jak je používat k rozvoji svých uživatelů a komunit.

Knihovna jako pracovna

V průzkumu, který jsme v rámci projektu *Sociální inovace v knihovnách* nechali na KISK zpracovat (formou online panelu), přes 80 % respondentů souhlasilo, že knihovna by měla být společenským centrem obcí a komunit, a přes 70 % s tím, že knihovny podporují u mladých lidí jejich kreativitu. Vedle klasického „knihovna jako obývací město“ se také ukázalo, že si ještě více lidí představilo knihovnu jako pracovnu a že jsou knihovny obecně vnímány jako přátelské. V úvodním bloku online semináře o makerspace v knihovnách o tom mluvila Ladka Zbiejczuk Suchá.

Online seminář *Makerspace, laboratoře a dílny v knihovnách* jsme uspořádali 3. 6. na KISK s Petrem Škyříkem, Natálií Káčovou a Tomášem Markem a ve spolupráci s Tomášem Mejzlíkem z brněnského FabLabu jako takovou první vlaš-tovku, sondu do českého knihovnictví, jak se v tomto ohledu vyvíjejí knihovny u nás, zda a jaké případně mají potřeby se sdílet.

Poprvé jsem se s reálným plánem vybudovat dílnu v knihovně setkala loni v rámci projektu *Sociální inovace v knihovnách* na KISK během přípravy polytechnické dílny v SVKUL, se kterou jsme pomáhali. Věděli jsme o Poličce a Třinci, MKP, doslechla jsem se, že v Českých Budějovicích něco chystají. Věděli jsme také, že pár knihoven už z VSK 3 získalo peníze na technologie a že se knihovny zapojovaly do šití roušek nebo tisku štítů. Ale nevěděli jsme, zda je zakládání dílen v knihovnách téma. Více než stovka účastníků semináře ukazuje, že zřejmě ano.

Do přípravy polytechnické dílny v SVKUL jsme jako externího mentora zapojili Tomáše Mejzlíka a společně s Robinem Szaflnerem a Jiřím Brožem z knihovny jsme prošli všemi oblastmi, které je v souvislosti s otevřením a provozem dílny potřeba rozmyslet, naplánovat a zařídit – zejména vybavení a prostor, provozní model (interně i externě), program a akce. Není toho málo a na cestě se samozřejmě objevují nové a nové otázky i komplikace. Dobrá zpráva je, že jsou triky, jak si to ulehčit a nechat si pomoci (a spousta jich také na semináři zazněla).

Nemusíte to mít, ale když už...

Přesto, než se na některá hlavní doporučení a zkušenosti ve stručnosti podíváme, hodí se říci, že to nemusíte mít. Rozvíjet své čtenáře, uživatele a komunitu lze různými způsoby a dílna je jenom jednou z nich. Jak v úvodu semináře uvedl Vít Richter, cest k moderní knihovně, která aktualizuje svůj účel a poslání ve společnosti, je několik, koexistují a je na každé knihovně, jakou proporcí tradičních, vzdělávacích, kulturních a komunitních aktivit si zvolí. Nebudeme chybovat, pokud se při tom vyjde z kontextu a potřeb místní komunity, slovy Víta Richtera *z potřeb těch, kteří nás potřebují, kterým chceme pomoci nebo je přitáhnout ke svým službám*. A také z možností a schopností zaměstnanců knihovny, na které dílna klade nové nároky.

Typické role, které je potřeba zastat, jsou: vedoucí projektu/dílny, technická podpora, programová podpora; takovou specifickou rolí je „rozvíječ“ komunity/síťovač, jenž se stará o to, aby se uživatelé cítili dobře, naslouchá jejich potřebám, podněcuje je k vlastní iniciativě, propojuje mezi sebou a zapojuje nové lidi. Aby mohli předávat zápal a radost z tvorby, musí sami hořet. Nemusí se hned stát experty na všechny nakoupené stroje, ale měli by mít v sobě takové to hráčkovství, trpělivost a chuť předávat dál, co sami nabyli. A dostat prostor to rozvíjet.

Veronika Šancová zakládala *Prototypky*, neziskovku vzdělávací děti v podnikavosti a digitálních kompetencích, poté, co zjistila, že její děti po nástupu do školy přestaly doma tvořit a že to není problém jenom v její rodině. *Prototypky* pracují nejčastěji s mladšími školními dětmi, které vybavují kompetencemi k tomu, aby mohly realizovat své nápady a projekty. Skupinka dětí ve věku 9–11 let zvládne celý proces výroby, prodeje a distribuce potištěných triček, včetně nastavení e-shopu, připojení platební brány a vystavování faktur. Není vůbec na škodu, když potřeba zřídít v knihovně dílnu vychází z konkrétních (i zcela soukromých potřeb) vás nebo vašich kolegů.

Nejste v tom sami

Když se tedy ten malý zázrak stane, v knihovně se najde někdo, kdo má zájem a chuť se do dílny pustit, setká se to s potřebou a zájmem komunity i s vizí a směrem, kterým se chce knihovna rozvíjet, je tu již poměrně rozsáhlá infrastruktura, hnutí nadšenců do tvoření, tzv. Maker Movement, které si pomáhá a přijme vás mezi sebe.

Neexistuje univerzální návod, jak postupovat, co nabízet a s kým spolupracovat. Záleží vždycky na místě a jeho specifikách. V té pestrosti, kterou to vytváří, je krása. Svědčila o tom druhá část semináře, ve které sdíleli své zkušenosti a plány kolegové z pěti knihoven. Každá cesta je jiná a všechny dávají smysl! Spoustu zkušeností se už podařilo získat, spousta cest byla prošlápnuta bez ohledu na to, zda otevíráte dílnu v Praze nebo Bruntále. Můžete se opírat o zkušenosti jiných a propojit se s celým světem. Na sdílení, spolupráci a otevřenosti celé hnutí makerů stojí.

Organizace Make More, kterou na semináři prezentoval Ondra Kašpárek, vznikla proto, aby pomáhala vzniku nových dílen, jejich propojování

a sdílení. FabLab Brno dává veřejně k dispozici všechno svoje know-how (až do úrovně technických specifikací a postupů školení na jednotlivé stroje) a připravuje tzv. FabLab University, která bude mj. nabízet akreditované kurzy pro vzdělávatele (otevřené i knihovnám), jak technologie smysluplně propojit s výukou a vzděláváním.

Mít prostor a stroje je jen začátek. Na semináři se kromě jiného dozvíte, že není až tak důležité mít hodně prostoru a že stroje a technologie taky nemusí stát miliony. Dá se začít v malém, ale vybavení by mělo být kvalitní a fungovat spolehlivě. To, co dílně vdechne ducha a smysl, je vedle kvalitního a atraktivního obsahu, který nemusíte nutně vymýšlet (stačí vhodně zapojit, co už bylo jinde vymyšleno a je volně k dispozici), také komunita tvůrců, která se kolem dílny vytvoří.

Nechte je to vymyslet

Otevření FabLab Brno v roce 2017 předcházela série workshopů, fokusních skupin s budoucími uživateli dílny a diskuze s různými stakeholdery o jejich představách a potřebách. V SVKUL jsme také zapojili místní hráče a formou dotazníku potenciální uživatele. Z více než stovky odpovědí přes dvacet lidí odpovědělo, že by měli zájem se zapojit už ve fázi příprav a podílet se na budoucí podobě dílny. S lidmi, které váš nápad zřídí v knihovně dílnu nadchne už na začátku, má smysl spolupracovat a zapojit je už do přípravy tzv. provozního modelu (tzn. souboru postupů, které ve svém celku z pohledu uživatele představují to, jak to u vás v dílně funguje).

Přicházím k vám poprvé a třeba se musím někde zaregistrovat, zaplatit členský příspěvek nebo jdu v nějaký určený čas na prohlídku dílny, po které se teprve rozhodnu, zda se zaregistruji. V každém případě potřebuji vědět, jak to celé funguje, kdy můžu přijít, jestli a kde si mám rezervovat místo, jak si nakoupím materiál, který spotřebuji (nebo si mám přinést vlastní? jaký?), jaká pravidla mám dodržovat. Bude tam kafe? A budeme si tykat? Než můžu začít pracovat na nějakém sofistikovanějším stroji, potřebuji, aby mi někdo ukázal, jak na to, a seznámil mě s pravidly bezpečnosti práce. Čím jednodušší a přívětivější pro mě bude, jak to u vás funguje, tím se tam budu lépe cítit, rád se navracet a posílat k vám své přátele a známé.

Ušetříte si spoustu času a možná i zklamání, když se svých potenciálních uživatelů zeptáte, budete jim naslouchat a necháte je, aby vám pomohli s nastavením podmínek. Když se to povede, tak své první věrné „zákazníky“ získáte ještě předtím, než otevřete dveře dílny.

Pojďte se propojit

Seminář si můžete pustit ze záznamu na <https://sites.google.com/view/makerspace-online-seminar/> a podívat se na prezentace hostů. V první části jsme se bavili o vizích, kam to celé směřuje, vykukli z knihovnického prostředí a dozvěděli se o tom, co je to Maker Movement, k čemu je užitečný a co chystá. Ve druhé části se sdílely knihovny s knihovnami, mj. Michal Denár z Creative Hub v Městské knihovně Česká Třebová; Hana Šandová z Půdy v Městské knihovně Polička; Jiří Brož a Robin Szaffner z Polytechnické dílny SVKUL; Michal Jokeš ze Sousedské dílny DOK16 v MKP; Martin Čadra z Technologického parku v Knihovně Třinec a v rámci tzv. tržiště ještě řada dalších.

Ve třetí části jsme se zaměřili na to, jak zůstat ve spojení. Petr Škyřík nabídl už v úvodu několik možných scénářů. Účastníci během semináře vyplňovali dotazník, o které z nich by měli zájem – od *chci vědět, že něco existuje*, přes *chci vyjet na exkurzi a dál se v tématu vzdělávat až po chci se pravidelně potkávat a posouvat to aktivně dál*. Jak jste na tom vy? Na <https://tinyurl.com/y5v8sn7a> vyplňte dotazník a pojdte se propojit.

Věřili byste mi i bez první vlny pandemie, že se hodí, když mají lidé nějaké praktické dovednosti a dokáží efektivně spolupracovat, domluvit se a realizovat společné projekty? Společnosti to dává stabilitu, odolnost (resilienci – již brzy by se mělo objevit ve slovníku vašich zřizovatelů!). Beatinou šicí dílnou prošly za dobu jejího fungování už stovky lidí. Spousta se jich potom zapojila do šití roušek. Nikdy nevíte, kde se ten um, se kterým někoho seznámíte, bude hodit. I kdyby vedl jenom k radosti z toho, že si umím něco opravit či vytvořit, je to paráda!

ELIŠKA BARTOŠOVÁ | bartosova@kisk.cz

Foto: archiv KISK FF MU

Ze světa

Zdroje jsou dostupné v Knihovně knihovnické literatury Národní knihovny ČR.

Andrew Walsh z Univerzity v Huddersfieldu ve Velké Británii se věnuje ve svém výzkumu využívání hravých přístupů k rozvoji informační gramotnosti ve všech věkových kategoriích. Společným jmenovatelem definic informační gramotnosti je schopnost kritického myšlení a vyváženého úsudku o všech informacích, které nalézáme a používáme. Hravost může být pro učení prospěšná. Je to stav mysli, který zahrnuje ochotu zkoušet něco nového, obtížného, kde není úspěch zaručen, a může využít kreativitu, humor, překvapení a představivost. Přijme-li, že informační gramotnost je kontextová, společensky konstruovaná, a proto je obtížné ji přímo učit, ale lze ji účinněji pochopit prostřednictvím konstruktivistických přístupů, měli bychom považovat hravé učení za vhodné pro výuku informační gramotnosti. Hodí se pro různé věkové skupiny a prostředí, existují však překážky v používání hravých přístupů mimo prostředí raného dětství. Ty mohou být důvodem, proč se jen zřídka hravost objevuje v odborných článcích popisujících využití her pro rozvoj informační gramotnosti. Jen málo článků v literatuře o informační gramotnosti se při diskusi zmiňuje o základní teorii učení, což znamená, že např. knihovníkům chybí informace o teorii učení a konkrétní využitelné pedagogické aplikace. S používáním her, hravých a kreativních přístupů k rozvoji informační gramotnosti si žáci a studenti nenechají ujít všechny výhody, které jim hravé učení nabízí.

(*IFLA Journal* – Volume 46, Number 2, June 2020, s. 143–150)

Umělá inteligence je dnes přítomná ve všech médiích. Téměř bez povšimnutí ji používáme každý den ve svém volném čase a práci. Je také podezřelá z toho, že v příštích několika letech zmutuje do velkého stroje pro likvidaci pracovních míst. V minulosti patřily knihovny vždy k těm organizacím, které si zavádění nových technologií velmi rychle osvojily. Mezi příklady patří online databáze nebo v současné době technologie 3D tisku. Otázkou je, zda bude umělá inteligence pro knihovny spíše přítel nebo nepřítel. Německé výzkumné středisko pro umělou inteligenci ji definuje jako „vlastnost IT systému, který ukazuje lidskou podobu inteli-

gentního chování a řeší výpočetně náročné úkoly“. Mezi příklady, které ilustrují potenciál umělé inteligence, patří vítězství počítačů nad lidmi ve hrách, jako jsou např. šachy. Není pochyb o tom, že svět knihoven se v příštích letech a desetiletích jejím vlivem změní. Umělá inteligence nenabízí příležitost znovu získat monopol na informace, ale dává knihovnám příležitost představit své služby novým moderním způsobem nebo vytvořit zcela nové nabídky služeb. Pro naše uživatele to znamená, že v budoucnu budou moci využívat knihovny skutečně přizpůsobené i na prostředí umělé inteligence. Technologie jako virtuální realita a 5G ovlivní budoucnost knihoven a učiní z nich inspirativní a kreativní místa.

(*BuB Forum Bibliothek und Information* – Jahrgang 72, Nr. 1, 2020, s. 8–9)

Rok 2020 je rokem 250. výročí narození Ludwiga van Beethovena – po stopách geniálního skladatele putuje rozsáhlá výstava v Rakouské národní knihovně ve Vídni. Beethovenova díla nechybí v žádném koncertním sále na světě. Výstava v Rakouské národní knihovně ve Vídni nese název *Beethoven – Lidský svět a jiskra bohů*. Ukazuje umělce v jeho rozmanitých kontaktech s okolním světem, jeho původní dopisy jsou dokladem nejrůznějších aspektů jeho osobnosti. Výstava začíná mladým Beethovenem, který se v roce 1792 vydal z Bonnu do Vídně, aby tam pokračoval ve studiu hudby. V tuto chvíli ještě netušil, že svůj celý život stráví na cestách. Obyvatelé Bonnu se s Beethovenem loučili a jeho práci spojovali s Mozartem a Haydnem. Beethoven však se svým učitelem Haydnem ve Vídni nebyl zcela spokojen. Rozešel se s ním a dále studoval u Johanna Georga Albrechtsbergera a Antonia Salieriho. Sám také vyučoval např. Carla Czernyho a Ferdinanda Riese. Vídeňané měli Beethovena ve velké úctě, hlavní místo mezi jeho patrony zaujal arcivévoda Rudolph, který financoval jeho vídeňský pobyt. Beethovenův osobní život byl ovšem dramatický. Na výstavě ve Vídni jsou k vidění četné rukopisy jako *Jarní sonáta*, jeho jediný houslový koncert, a další prvotřídní dokumenty z fondů Rakouské národní knihovny. (*Österreichische Nationalbibliothek Magazin* – Nr. 2, Dezember 2019, s. 4–6)

Před 100 lety, **1. 10. 1920**, se narodil český básník **Zdeněk Rotrekl** († 2013), nositel Ceny Jaroslava Seiferta a Státní ceny za literaturu.

Před 120 lety, **3. 10. 1900**, se narodil americký spisovatel **Thomas Wolfe** († 1938), autor románů *K domovu pohled, anděle!* a *O času a řece*.

Před 110 lety, **4. 10. 1910**, se narodil český spisovatel **Adolf Branald** († 2008), autor románů *Stříbrná paruka, Dědeček automobil, Kouzelné zrcadlo* aj.

Před 50 lety, **9. 10. 1970**, zemřel francouzský spisovatel **Jean Giono** (* 1895), autor románů *Hlasy země, Silné duše, Šumař na střeše* nebo novely *Muž, který sázal stromy*.

Před 90 lety, **10. 10. 1930**, se narodil anglický dramatik, básník, scenárista, režisér a herec **Harold Pinter** († 2008), nositel Nobelovy ceny za literaturu (2005), autor her *Narozeniny, Správce, Návrat domů, Země nikoho* aj. nebo scénářů k filmům *Sluha, Posel* či *Francouzova milenka*.

Před 135 lety, **11. 10. 1885**, se narodil francouzský spisovatel **François Mauriac** († 1970), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1952), autor románů *Tereza Desqueyrouxová, Klubko zmijí, Tajemství Frontenaků, Beránek* aj.

Před 100 lety, **15. 10. 1920**, se narodil americký spisovatel a scenárista **Mario Puzo** († 1999), autor bestselleru z prostředí americké mafie *Kmotr*, nositel dvou Oscarů za scénáře k adaptacím tohoto románu; z dalších děl: *Temná aréna, Šťastný poutník, Sicilián, Poslední komotr* aj.



Před 105 lety, **17. 10. 1915**, se narodil americký dramatik a esejista **Arthur Miller** († 2005), autor společenskokritických her *Všichni moji synové, Zkouška ohněm, Pohled z mostu, Po pádu, Strop arcibiskupského paláce* aj., románu *Ohnisko nenávisti* a především proslulého dramatu *Smrt obchodního cestujícího*, za které získal Pulitzerovu cenu (1949) a jež patří k největším americkým hrám vůbec.

Před 100 lety, **17. 10. 1920**, se narodil španělský spisovatel **Miguel Delibes** († 2010), nositel Cervantesovy ceny (1993), autor románů *Pět hodin s Mariem, Podobenství o trosečnickovi, Blahoslavení chudí duchem, Lovcův deník* aj.

Před 275 lety, **19. 10. 1745**, zemřel anglický spisovatel irského původu **Jonathan Swift** (* 1667), autor proslulé satiry *Gulliverovy cesty*.

Před 100 lety, **21. 10. 1920**, se narodil český básník a výtvarník **Emil Juliš** († 2006), nositel Ceny Jaroslava Seiferta (1990) a Státní ceny za literaturu (1996).



Před 150 lety, **22. 10. 1870**, se narodil ruský prozaik a básník **Ivan Bunin** († 1953), první ruský nositel Nobelovy ceny za literaturu (1933), autor románů, novel a povídek *Mítova láska, Antonovská jablka, Vesnice, Proces korneta Jelagina, Temné aleje* či *Život Alexeje Arseňjeva*.

Před 620 lety, **25. 10. 1400**, zemřel anglický básník, spisovatel, filozof a diplomat **Geoffrey Chaucer** (* asi 1343), autor proslulých *Canterburských povídek*.

Před 130 lety, **26. 10. 1890**, zemřel italský novinář a spisovatel **Carlo Collodi** (* 1826), autor slavných *Pinocchiových dobrodružství*.



Před 175 lety, **27. 10. 1845**, se narodil **Josef Václav Sládek** († 1912), český spisovatel, básník, novinář a překladatel, považovaný za zakladatele české poezie pro děti; mj. přeložil téměř celé dílo (33 dramát) W. Shakespeara.

Před 135 lety, **30. 10. 1885**, se narodil **Ezra Pound** († 1972), americký básník, esejista, překladatel a literární teoretik, bohužel za 2. světové války podporoval Mussoliniho režim a propagoval fašismus; z jeho díla je nejnámější obrovitý epicko-lyrický cyklus *Cantos* (v češtině vyšla zatím jen část), z esejistiky pak *ABC četby*; česky dále např. výbor *Chtěl jsem napsat ráj*.

Před 100 lety, **31. 10. 1920**, se narodil **Dick Francis** († 2010), britský spisovatel detektivních románů z dostihového prostředí; poslední tři knihy napsal se synem Felixem; z díla: *Smrt favorita, Oheň a bič, Vysoké sázky, Hrozba, Mrtvý dostih* aj.



Před 40 lety, **31. 10. 1980**, zemřel **Jan Werich** (* 1905), český filmový a divadelní herec, dramatik, scenárista a spisovatel, představitel meziválečné divadelní avantgardy; v Osvobozeném divadle působil ve dvojici s Jiřím Voskovcem, se kterým napsal řadu her (např. *Vest pocket revue, Golem, Hej rup, Balada z hadrů, Těžká Barbora* aj.), byl autorem písňových textů, po válce vydal knihy *Fimfárum, Italské prázdniny, Potlach, Falstaffovo babí léto, Listování* a další.

Portréty archiv autora

1977—1985



torzo hradního paláce před rekonstrukcí



Hradní knihovna
s. 332–335
Před rekonstrukcí a průběh výstavby knihovny

Foto: archiv MĚK Soběslav



1993



statické zajištění, nový krov a střecha



1998—2007



příprava rekonstrukce



2008



definitivní statické zajištění železobetonovou deskou



2009



oprava věže Hláška a pivovarských sklepů



2010



dokončený projekt



Průběh výstavby: 7/2009 — 6/2010 Investor: Město Soběslav Dodavatel stavby: Spilka a Říha, s. r. o., Soběslav
 Autor projektu: Ateliér Kročák - architekt, Ing. arch. Jaromír Kročák, České Budějovice Celkové investiční náklady:
 44,5 mil. Kč Projekt byl podpořen z Evropského fondu - ROP NUTS II Jihozápad ve výši 36,2 mil. Kč